

GÜNCEL GELİŞMELERİN IŞIĞINDA ÇEKTEKİ DOĞAN YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARA UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

*The Determination of Applicable Law to Disputes with Foreign Element
Arising from Cheque in Light of Current Developments*

Mesut AYGÜN*

ÖZET

Bir ödeme vasıtası olarak çek ticarî hayatta yaygın şekilde kullanılmaktadır. Çekin düzenlenmiş olduğu ülke dışında da tedavül etmesi çok sık görülen bir durumdur. Dolayısıyla çekle ilgili işlemlerin farklı ülkelerin sınırları içinde yapılması icap edebilir. Bu nedenle, uluslararası ticaret alanında çekle ilgili olarak yabancı unsurun varlığıyla sık karşılaşmakta, çeşitli kanunlar ihtilâfî hukuku meseleleri ortaya çıkmaktadır.

Kambiyo senetleri hukuku alanında iki büyük sistemin varlığı söz konusudur. Bunlardan ilki, Cenevre Konvansiyonlarını önemli ölçüde benimseyen Cenevre Konvansiyonları sistemi, diğeri de 1882 tarihli *Bills of Exchange Act*'i esas alan *Anglosakson* hukuk sistemidir. Türkiye gibi Cenevre Konvansiyonları sistemini benimseyen hukuk çevrelerinde kambiyo senetlerinin mücerretliği ilkesi ön plândadır. Dolayısıyla çekte uygulanacak hukuka ilişkin olarak kanunlar ihtilâfî kuralları, kambiyo senedinin temelinde yatan ilişkiye bakılmaksızın, bağımsız olarak düzenlenmektedir.

---

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (maygun@anadolu.edu.tr).

Türk Ticaret Kanununda yer alan çekte ilişkin kanunlar ihtilâfi kurallarının kaynağı, 1931 yılında kabul edilen Çeklere İlişkin Bazı Hukuk İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonu hükümleridir. Söz konusu Konvansiyon hükümleri dolaylı yoldan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununa alınmıştır. Çalışmamızda yabancı unsurlu çekten doğan uyuşmazlıklara uygulanacak hukuka ilişkin, 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren yeni 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda yer alan hükümler değerlendirilecektir. Aynı zamanda çalışmada çek başta olmak üzere kambiyo senetlerinde kanunlar ihtilâfına ilişkin bazı yargı kararlarına da yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Kanunlar İhtilâfi, çek, uygulanacak hukuk, kambiyo senetleri, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu.

ABSTRACT

The cheques as the payment devices are widely used in commercial life. It is widely observed that a cheque may be on the circulation in the countries other than in which they have been issued. For this reason, a cheque may appear to be on circulation beyond the border of the country of issuance. Thus, the existence of a foreign element in international commerce as regards the cheques and this leads to the issues of conflicts of laws.

Broadly, one may discern two systems in the law of bills of exchange. One of these is the system of Geneva Conventions; the other is the Anglo-Saxon system which is based on the *Bills of Exchange Act* of 1882. In the zones where the Geneva Conventions system is endorsed, the principle of abstraction is pertinent. Therefore, the conflict of law rules pertaining to the cheques is regulated in an abstract manner, without considering the rapport behind the bill of exchange.

The legal source of Turkish conflict of laws about the cheques as specified in the Turkish Commercial Law is the set of provisions in the Geneva Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in Connection with Cheques of 1931. The relevant provisions of this Convention have been directly adopted in the Turkish Commercial Law no 6762. In our study, we will evaluate the provisions in the Turkish Commercial Law no. 6102 that will enter into force on 1 July 2012. Also in

this study, judicial decisions on bill of exchange and on particularly cheques will be mentioned.

Keywords: Conflict of Laws, Cheque, Applicable Law, Commercial Papers, Turkish Commercial Code with number 6102.

GİRİŞ

Bilindiği üzere, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu, 13 Ocak 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır¹. İnceleme konumuz olan kıymetli evraka ilişkin hükümlerde olduğu gibi, Kanunun neredeyse tamamı, 01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir^{2, 3}.

Maddî kambiyo senetleri hukukuna hâkim olan mücerretlik ilkesi, kambiyo senetlerine uygulanacak hukukun tespitini güçleştirmektedir. Bir kambiyo senediyle borçlanma söz konusu olduğunda, temel ilişkiden bağımsız, kambiyo senetleri hukukuna özgü bir hukukî ilişki ortaya çıkmaktadır. Uygulanacak hukukun tespitinde, kambiyo senedi ilişkisinin temelinde yatan ilişkiden hareket edilememekte; kambiyo senedi ilişkilerine yönelik özel, bağımsız bağlama kurallarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir kambiyo senedi olarak çeke ilişkin bağlama kuralları, TTK m. 819-823 arasında düzenlenmiştir. Bunun yanında, TTK m. 818'in yapmış olduğu gönderme nedeniyle poliçe ile ilgili kanunlar ihtilâfî kurallarını düzenleyen TTK m. 766, 768 ve 769 ile yine TTK m. 820/II'nin göndermesiyle TTK m. 767/II ve III. fıkraları, çek için de uygulanacaktır. TTK'da yer alan çeke ilişkin kanunlar ihtilâfî kurallarının kaynağı, 1931 yılında kabul edilen Çeklere İlişkin Bazı Hukuk İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonu hükümleridir. Söz konusu Konvansiyon hükümleri önce İsviçre Borçlar Kanununa (İBK), oradan da tercüme yoluyla 01 Ocak 1957 yürürlük tarihli ve 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanununa alınmıştır. 01

---

¹ RG. 14.02.2011, S. 27846.

² Bkz. TTK m. 1534 ve Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (RG. 14.02.2011, S. 27846).

³ Bu çalışmada kullanılan Türk Ticaret Kanunu (TTK) ifadesi ile yeni Türk Ticaret Kanununun kastedildiği bilinmelidir. Zira önceki Kanundan bahsedilecek olursa, '6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu' ifadesi kullanılacaktır.

Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren yeni 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda ise bu hükümler, sadece dili sadeleştirilerek ve bazı yeni ifadeler kullanılarak aynen muhafaza edilmiştir. Örneğin, 'keşide yeri' ifadesi yerine 'düzenlenme yeri'; 'keşideci' ifadesi yerine 'düzenleyen'; 'taahhüt' ifadesi yerine 'borçlanma' ve uygulanacak 'kanun' ifadesi yerine uygulanacak 'hukuk' gibi terimler kullanılmıştır.

Çeke ilişkin kanunlar ihtilâfi kuralları yukarıda da belirtildiği gibi TTK'da yer almaktadır. Ancak, şu husus unutulmamalıdır ki, Türk Ticaret Kanununda kanunlar ihtilâfına ilişkin hüküm bulunmayan hallerde, genel düzenleme niteliğinde olan Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) hükümleri uygulanacaktır.

Bu çalışmada, ilk olarak, çekten doğan uyuşmazlıklarda kanunlar ihtilâfi hukukunun bazı genel problemleri tahlil edilecek, sonra, şekil ve ehliyet gibi çekin geçerlilik şartlarına uygulanacak hukuk tespit edilecektir. Takiben, çekle ilgili borçlanmaların sonuçlarına uygulanacak hukuk üzerinde durulacaktır. Daha sonra çeke ilişkin hakların korunması ile başvurma hakkının kullanılması için gerekli işlemlere uygulanacak hukuk incelenecektir. Ayrıca çalışmada kambiyo senetlerinde kanunlar ihtilâfına ilişkin yargı kararlarına da yer verilecek olup, ulaştığımız vargıları içeren sonuç kısmı ile çalışma son bulacaktır.

I. ÇEKTEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARDA KANUNLAR İHTİLÂFI HUKUKUNUN BAZI GENEL PROBLEMLERİNİN TAHLİLİ

A) Yabancılık Unsuru

Bir uyuşmazlığın kanunlar ihtilâfi hukukunun kapsamına girebilmesi için o uyuşmazlığın yabancı unsur içermesi gerekir. Konumuza ilişkin olarak, bir çek ilişkisinde yabancı unsur varsa, o çek ilişkisi, yabancı unsurun temas ettiği hukuk düzenleri ile irtibatlı hale gelir. O hukuk düzenleridir ki, bu ilişkide ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünde söz sahibi olmak istemekte ve dolayısıyla karşı karşıya gelmektedirler. İşte bu durumda devreye kanunlar ihtilâfi hukuku girer. Dolayısıyla, öncelikle yabancı unsurun varlığını tayin etmek gerekecektir⁴.

⁴ Yabancı unsur hakkında bkz. Nomer, Ergin. (2011). *Devletler Hususî Hukuku*. B. 19, İstanbul: Beta Yayınevi, s. 4-6; Çelikel, Aysel/Erdem, B. Bahadır. (2012). *Milletlerarası*

Yabancı unsur, herhangi bir hukukî olay veya işlemi, hâkimin mensup olduğu devletin hukuk düzeni dışında, en az bir veya daha fazla hukuk düzeni ile irtibatlı hale getiren unsurdur. Yabancı unsur, şahıs bakımından yabancı unsur ve yer bakımından yabancı unsur olmak üzere genelde iki şekilde ortaya çıkar.

Şahıs bakımından yabancı unsur, kişinin tâbiyet durumlarına ilişkindir. Kambiyo senedi ilişkisinde yabancı bir devletin uyruğunu taşıyan kişinin yer alması, şahıs bakımından yabancı unsurun doğmasına neden olacaktır. Örneğin bir çek, Alman uyruklu bir kişi tarafından (keşideci) veya bu kişi lehine (lehtar) keşide edilmiş olabilir. Senedin tedavüle çıkma ihtimalinde, senet söz konusu kişiye ciro edilmiş veya kendisi de ciro etmiş olabilir, bu durumda Alman uyruklu kişi ciranta sıfatıyla ilişkiye dâhil olacaktır. Ayrıca, Alman uyruklu kişi çek bedelinin kısmen ödenmesini temin ederek avalist sıfatıyla kambiyo ilişkisine dâhil olabilir veyahut ödenmesi için çeki muhatap bankaya ibraz eden son hamil de olabilir. Nihayetinde çekin ödenmesi için ibraz edilen (muhatap) banka, yabancı bir banka da olabilir. İşte bütün bu hallerde şahıs bakımından yabancı unsur var olup, artık kambiyo senedine ilişkin uyumsuzluğun çözümünde kanunlar ihtilâfi hukuku devreye girecektir⁵.

Kambiyo senedi ilişkisinde söz sahibi olan şahısların başka başka tâbiyette olmaları mümkün olmakla birlikte, kambiyo senedi ilişkisiyle ifa edilen hukukî işlemler de ayrı ayrı ülkelerde cereyan etmiş olabilir⁶. Nitekim, yer bakımından yabancı unsur, herhangi bir hukukî olay veya ilişkinin bir veya birkaç unsurunun, hâkimin mensup olduğu devletin ülkesi dışında gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. Örneğin, Türk mahkemesinin önüne

---

Özel Hukuk. B. 11, İstanbul: Beta Yayınevi, s. 7-9; Doğan, Vahit. (2010). *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 23-24.

⁵ Konuya ilişkin birkaç Yargıtay kararını aktaralım: Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin E. 2003/9984, K. 2004/5573, 18.05.2004 tarihli kararında "...Muhatabı Citibank/Brooklyn-N.Y. olan dava konusu çekin keşidecisi de Amerikalı olup, bu çek nedeniyle olayda yabancılık unsuru bulunmaktadır..." ifadesi yer almaktadır (Karar için bkz. İstanbul Barosu Dergisi, 2005, C. LXXIX, S. 1, s. 241). Yine aynı Daire'nin E. 1990/3552, K. 1990/4774, 15.06.1990 tarihli kararında da "... Çekin bir yabancı tarafından ve yabancı ülkede yine yabancı olan muhatap bankaya keşide edilmesi karşısında bu davada yabancılık unsuru bulunmaktadır..." ifadesi yer almaktadır (Karar için bkz. Kazancı Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası).

⁶ Arık, Fikret K. (1941). Muaddel İsviçre Borçlar Kanununda Ticaret Senetlerinden Doğan Kanun Çatışmaları, *Siyasi İlimler Mecmuası*, Yıl: 11, S. 125: 198-203, s. 199.

gelen çekle ilgili bir uyuşmazlıkta, çekin keşide edildiği yer Türkiye; ödeme yeri Paris; ciroların yapıldıkları yerler, Berlin, Cenevre ve Londra olabilir. Bütün bu hallerde kambiyo senedinde yer bakımından yabancı unsur ortaya çıkmaktadır. Kambiyo senedine ilişkin uyuşmazlıklarda yabancı unsur sadece şahıs veya yer bakımından olabileceği gibi; hem şahıs, hem yer bakımından karma nitelikte de olabilir.

Yabancılık unsurunun tespit **edilememesine** örnek teşkil edebilecek bir Yargıtay kararını özetle aktaralım:

Yargıtay'ın önüne gelen bir davada, davacı vekili, müvekkili olan bankanın İngiltere'de tanzim edilen ve uyuşmazlığa konu olan bononun hamili, davalının da bononun borçlusu olduğunu; bonoda yazılı miktarın ödenmemesi üzerine ihtiyati haciz kararı alındığını, buna rağmen bono bedelinin ödenmediğini ileri sürerek, 11.200.000.000 TL tutarındaki bono alacağını tespitini ve reeskont faizi ile birlikte tahsilini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili cevabında çeşitli yönlerden karşı tarafın iddialarına karşı çıkmış ve davanın reddini istemiştir. İlk derece mahkemesi, icra takip dosyası, dosyadaki yazılar, bilirkişi kurulu raporu ve toplanan delillere dayanarak dava konusu senedin İngiliz hukuku yönünden bono niteliğini taşıdığı, cirosunun uygun olduğu, üzerindeki ibraz ve ödememe protestosundan feragat edildiğine ilişkin kaydın geçerli olduğu, Türk hukuku yönünden de senedin bono niteliği taşıdığı, ciro silsilesine uygun olduğu, cirosu yasaklanan bir bono olmadığı, tespit ettiği miktarın faizi ile birlikte davalıdan alınıp davacıya ödenmesine karar vermiştir. Davalı vekili kararı temyiz etmiştir. Yargıtay'ın ilgili dairesi de, dava konusu ödeme taahhüdü belgesinin gerek Türk hukuku, gerek İngiliz hukuku yönünden şartları haiz bir bono niteliğinde bulunması, usulüne uygun ciro işlemi ile davacı bankaya intikal etmesi sebebi ile bankanın yetkili hamil sıfatını kazanmış olması, bononun geçerliliğini haleldar edecek bir nedenin bulunmaması ve bononun İngiliz hukukuna tâbi olmasının sonuca etkili bulunmamasından hareketle ilk derece mahkemesi kararını onamıştır⁷.

⁷ Yargıtay 11. HD E. 1992/7563, K. 1993/8747, 28.12.1993 tarihli karar için bkz. Ertekin, Erol/Karataş, İzzet. (1996). *Uygulamada Ticari Senetler - Menfi Tespit ve İstirdat Davaları ile 3167 Sayılı Çek Yasası Hakkında Açıklama-Uygulama: Poliçe, Bono, Çek*, B. 2, Ankara: Yetkin Yayınevi, s. 268 vd.

Bu uyuşmazlığa ilişkin olarak, ilk derece mahkemesinin kararı ile bu kararı onayan Yargıtay'ın ilgili dairesinin kararına katılmamaktayız. Çünkü, uyuşmazlığa konu olan kambiyo senedi, uyuşmazlığa bakan mahkeme açısından yabancı bir ülke olan İngiltere'de tanzim edilmiştir. Dolayısıyla, bu uyuşmazlıkta yer bakımından yabancı unsur bulunmaktadır. Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, MÖHUK'un 2. maddesi uyarınca, "hâkim, Türk kanunlar ihtilâfi kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re'sen uygulamak" zorundadır. Yabancı unsur bulunan bu uyuşmazlıkta hâkim, öncelikle uyuşmazlığa konu olan ödeme taahhüdü belgesinin kambiyo senedi niteliklerini taşıdığını tespit etmeli ve uyuşmazlığı, kambiyo senedinin (bononun) şeklen geçerli olup olmadığına ilişkin bir uyuşmazlık olarak vasıflandırmalıydı. Sonra da, TTK'da yer alan bononun şekline uygulanacak hukuku gösteren kanunlar ihtilâfi kuralı olan m. 767'den hareketle (6762 sayılı eski TTK m. 679) yetkili hukuku tespit etme yoluna gitmeliydi. TTK m. 767'ye göre, bono ile yapılan borçlanmaların şekli, borçlanmaların imzalandığı ülkenin hukukuna tâbidir. Uyuşmazlığa konu olan bono da İngiltere'de düzenlendiğinden, bu uyuşmazlık İngiliz hukukuna göre çözüme kavuşturulmalıydı.

Yabancı unsur bakımından üzerinde durulması gereken önemli bir husus da, bir kambiyo senedinin yabancı lisanda yazılmış olması veya yabancı para üzerinden düzenlenmiş olmasının, tek başına yabancılık unsuru yaratıp yaratmamasına ilişkindir⁸. Yabancı dilde yazılmış olan senedin kambiyo senedi niteliğini taşıyıp taşımadığı; yabancı para üzerinden düzenlenen senedin de ne şekilde ödeneceği hususları, eğer ortada yukarıda belirttiğimiz türden yabancı unsur yoksa doğrudan kanunlar ihtilâfi hukuku meselesi oluşturmaz. Nitekim, Yargıtay'ın 2010 yılında vermiş olduğu bir kararında İngilizce düzenlenen bir senetteki kayıtların kambiyo hukukundaki karşılıklarının incelenmesi, bu inceleme neticesinde yabancı unsurun saptanması halinde, kanunlar ihtilâfi hukuku sahasına girilmesi, vasıflandırmanın yapılarak TTK ve/veya MÖHUK'da yer alan ilgili

---

⁸ Hemen belirtelim ki, keşide yeri Türkiye olan kambiyo senetleri açısından, Türk hukukunda senet bedelinin yabancı bir para birimi üzerinden gösterilmesini engelleyici herhangi bir yasal düzenleme söz konusu değildir. Yabancı para ile düzenlenen senetler arasında en fazla çek kendini gösterir. Yabancı para ile düzenlenen bir çekin muhatap bankaca ödenip ödenmemesi ve karşılıksız çek hükmünde sayılıp sayılmaması buradaki inceleme konumuz dışında bırakılmıştır.

kanunlar ihtilâfî kurallarının uyuşmazlığa uygulanması gerektiğine işaret etmiştir⁹.

B) Vasıflandırma

Kambiyo senetlerine ilişkin kanunlar ihtilâfî kurallarının tespiti ve uygulanabilmesi için vasıflandırma işleminin doğru şekilde yapılması gerekir. Kanunlar ihtilâfî hukukunda vasıflandırma, yabancı unsur taşıyan bir uyuşmazlığa uygulanacak maddî hukukun tespitinde faydalanılan bağlama kurallarının bağlama konusu unsurunun anlam ve sınırlarının tespit edilmesidir.

Kambiyo senetlerine ilişkin yabancı unsurlu bir uyuşmazlığın vasıflandırılması iki aşamalıdır¹⁰. İlk aşamada uyuşmazlığa konu olan senedin kambiyo senedi olup olmadığının belirlenmesi gerekir¹¹. Senedin kambiyo senedi olduğu tespit edildikten sonra, ikinci aşamada uyuşmazlığın kambiyo senetleri hukuku içinde adlandırılması (örneğin, çekte ödeme yapılacak para cinsinin tayinine ilişkin bir uyuşmazlık) ve bu uyuşmazlığın ilgili bağlama kuralına altlanması söz konusu olacaktır.

Doktrinde, vasıflandırma probleminin çözümü için farklı görüşler olmakla birlikte, vasıflandırmanın *lex fori*'ye uygun olarak çözüme kavuşturulacağı genellikle kabul edilmektedir¹². Buna göre hâkim, vasıflandırmayı kendi hukukuna göre yapacaktır. Ancak, bazı istisnaî durumlarda *lex fori* çözümünden ayrılmak gerekebilir. Kambiyo senetleri

⁹ Yargıtay 12. HD E. 2009/23883, K. 2010/5503, 09.03.2010 tarihli karar için bkz. Kazancı Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası. Yargıtay'ın benzer içtihatları için bkz. Yargıtay 12. HD E. 2005/22462, K. 2005/24968, T. 14.12.2005; Yargıtay 12. HD E. 2003/15420, K. 2003/19351, T. 07.10.2003.

¹⁰ Bu ifade, doktrinde bazı yazarların ileri sürdükleri "kademeli vasıflandırma" kavramından tamamen farklıdır; iki aşamalı vasıflandırma ifadesini sadece kambiyo senetleri hukuku alanında vasıflandırma yapılırken tercih etmekteyim.

¹¹ Kambiyo senetlerine ilişkin yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda vasıflandırmaya yönelik en sık karşılaşılan sorun, bir senedin kambiyo senedi olup olmadığına ilişkindir. Kambiyo senedine ilişkin kanunlar ihtilâfî kurallarının uygulanabilmesi için, senedin kambiyo senedi niteliğinde olması gerekir.

¹² North, P. M./Fawcett, J. J. (2004). *Cheshire and North's Private International Law*. Thirteenth Edition, London: Oxford University Press, s. 38; Briggs, Adrian. (2002). *The Conflict of Laws*. London: Oxford University Press, s. 10–11; Berki, Osman Fazıl. (1971). *Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları*. B. 2, Ankara, s. 39 vd.; Tekinalp, Gülören. (2009). *Milletlerarası Özel Hukuk (Bağlama Kuralları)*, B. 10, İstanbul: Beta Yayınevi, s. 39-41; Nomer, s. 97; Çelikel/Erdem, s. 83; Doğan, s. 135.

alanına ilişkin olmak üzere, bazı hukuk sistemlerinde düzenleme altına alınan, ancak diğer hukuk sistemlerinde bilinmeyen kambiyo senedi türleri söz konusu olabilir. Örneğin, başka yabancı hukuk düzenlerinde bilinmeyen, sadece İsviçre ve Türk hukukuna özgü olan ve kanunda belirtilen şartları taşımaları halinde poliçe hükmünde kabul edilen emre yazılı havale ile bono hükmünde kabul edilen emre yazılı ödeme vaadine, poliçe ve bonoya ilişkin hükümler uygulanmaktadır¹³.

Yukarıda verilen örneğin tam tersine, yabancı hukuk sisteminde yer alan, ancak hâkimin hukukunca bilinmeyen kambiyo senetleri de olabilir. Bu durumda nasıl hareket edilecektir? Böyle bir durumda hâkim, uyuşmazlığa konu olan kıymetli evrakın kambiyo senedi niteliğinde olup olmadığını sadece *lex fori*'ye göre değil, aynı zamanda mukayeseli hukukun verilerinden faydalanarak da tespit etmelidir. Bunun için, ilgili kıymetli evrakın görüldüğü hukuk sistemlerini ve kambiyo senetlerine ilişkin uluslararası anlaşma hükümlerini inceleyerek karar vermelidir¹⁴.

Vasıflandırmaya ilişkin genel prensibi uyguladığımızda, öncelikle bir belgenin kambiyo senedi dolayısıyla kıymetli evrak niteliği taşıyıp taşımadığı hâkimin hukukuna ve gerektiğinde mukayeseli hukuka göre tespit edilecektir. Hâkim bunu yaparken senedin kendi hukukunda kabul edilen kıymetli evrak ve kambiyo senedinin müşterek özelliklerini taşıyıp taşımadığına bakmalı; yoksa poliçe, bono veya çek için kendi hukukunun öngördüğü tüm şartların ve özellikle şekil şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakmamalıdır¹⁵. Aksi halde vasıflandırma problemi ile kambiyo senetlerinin şekline uygulanacak hukuk problemini karıştırmış olur. Nitekim, Yargıtay önüne gelen bir davada, bu hususa dikkat çeken yönde bir karar vermiştir:

*Size Teks. İnş. Gıda Turz. San. Dış Tic. Ltd. Şti. vekili, 30.06.2005
keşide tarihli, 15.000 Pound bedelli ve keşideci "For Sky International*

¹³ Emre yazılı havale ve emre yazılı ödeme vaadi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, Fırat. (1975). Kambiyo Senetlerine Benzeyen Senetler. *M. Koloğlu Armağanı*, s. 547 vd.

¹⁴ Bu konu ile kambiyo senetlerinde milletlerarası yetkiye ve kanunlar ihtilâfına ilişkin yabancı unsurlu uyuşmazlıkların çözümü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mesut Aygün (2008). *Milletlerarası Özel Hukukta Kambiyo Senetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

¹⁵ Seviğ, Vedat Raşit. (1957). *Ticari Sahadaki Kanunlar İhtilâfi*, İstanbul, s. 243 vd. (Ticari Saha).

Fashions Ltd. T/A Dream Girl" şirketi tarafından düzenlenen takip konusu çekte keşide yeri ve çek kelimesinin yazılmadığını, bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 692. maddesinin 1. ve 5. bendinde düzenlenen unsurlar yönünden eksik bulunduğundan kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takip yapılamayacağını ileri sürerek takibin iptalini istemiştir. Davalı vekili cevabında çeşitli yönlerden karşı tarafın iddialarına karşı çıkmış ve davanın reddini istemiştir. İlk derece mahkemesi, davacı lehinde bir karar vermiş, davalı vekili de kararı temyiz etmiştir.

Yargıtay'ın ilgili dairesi, ilk derece mahkemesinin kararını bozarken, uyuşmazlıkta yabancılık unsurunun bulunduğunu, dolayısıyla kanunlar ihtilâfi hukuku sahasına girilmesi zorunluluğunu vurgu yapmıştır. İlgili Daire, kanunlar ihtilâfi hukukunu ilgilendiren bu uyuşmazlığın doğru şekilde vasıflandırılmasını işaret etmiştir. Bunun için de öncelikle, bu belgedeki kayıtların bilirkişi marifetiyle incelenip, kambiyo senetleri hukukundaki karşılıkları ile açıklayan rapor alındıktan sonra, çek niteliğinde olup olmadığının belirlenmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Şayet belgenin çek niteliğinde olduğu sonucuna varılırsa, çekle ilgili bu yabancı unsurlu uyuşmazlığın nereden kaynaklandığını, örneğin, çekin geçerlilik şartlarıyla mı ilgili bir uyuşmazlık olduğunun tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Keza, ancak bu şekilde ilgili bağlama kurallarına ulaşılacağını teyit etmiştir¹⁶.

Çek, kıymetli evrak niteliğinde bir kambiyo senedir. Hâkim, kıymetli evrak için öngörülen **hakın senet ile iç içe olması, senet olmaksızın ileri sürülememesi ve devredilememesi** özellikleri ile kambiyo senetlerinin müşterek özelliklerinin yabancı ülkede düzenlenmiş belge açısından mevcut olup olmadığını aramakla yetinecektir¹⁷. Hâkim, yabancı ülkede düzenlenen senedin, kendi hukuku açısından kıymetli evrakı ve kambiyo senetlerini karakterize eden bu özellikleri taşıdığını tespit ettiği takdirde, senedi, kambiyo senedi (çek) olarak nitelendirecektir. Çeke ilişkin uyuşmazlığı adlandırdıktan sonra¹⁸, bu uyuşmazlığı, kendi hukukunda yer alan kanunlar

¹⁶ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin E. 2005/22462, K. 2005/24968, 14.12.2005 tarihli kararı için bkz. Kazancı Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası.

¹⁷ Seviğ, Ticari Saha, s. 243.

¹⁸ Vasıflandırma neticesinde çeke ilişkin uyuşmazlıklar genellikle şu hususlara ilişkin olarak ortaya çıkar: Çekte ehliyet, şekil, çeke ilişkin borçlanmanın hükümlerine ilişkin uyuşmazlıklar (ciro, aval verme, çekten cayma, vb.), çekin ödenmesi, hamilin müracaat

ihtilâfi kuralı ile altlayıp, ilgili kanunlar ihtilâfi kuralının işaret ettiği hukuka göre uyumsuzluğu esastan çözecektir.

C) Atıf

Atıf, hâkimin mensup olduğu devletin kanunlar ihtilâfi kurallarına göre olaya uygulanacağı tespit edilen yabancı hukuk düzeninin kanunlar ihtilâfi kurallarının olayın çözümünü bir başka devletin hukukuna bırakmasıdır. MÖHUK açısından atıf, sadece şahsın hukuku ve aile hukuku uyumsuzluklarında kabul edilmektedir (MÖHUK m. 2/III. f.).

Hemen belirtelim ki, kambiyo senetlerine ilişkin yabancı unsurlu bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, uygulanacak hukuk tespit edilirken atıf teorisi rol oynamaz. Çünkü, kambiyo senetleri alanında amaç, hukukların yeknesaklaştırılması, yakınlaştırılması ve dolayısıyla mümkün olduğunca ihtilâfların azaltılmasıdır. Kambiyo senetlerine ilişkin mevzuatımızda yer alan kanunlar ihtilâfi kurallarının kaynağını bu alanda yeknesaklaştırmayı amaç edinen Cenevre Konvansiyonları hükümleri oluşturmaktadır¹⁹.

Kambiyo senetlerinin dolaşımında dikkate alınması gereken hususlar, emniyet, istikrar ve çabukluktur. Bu alandaki uyumsuzlukların mümkün olduğunca azaltılmasını sağlamaya yönelik olarak, farklı hukuk düzenlerinin yakınlaştırılması amaç edinilmiştir. Bu nedenle, uluslararası düzenlemelerle, bu alanda çıkabilecek uyumsuzluklara yönelik evrensel üst norm niteliğinde, klâsik bağlama kuralları getirilmek istenmektedir. Dolayısıyla, bu alanda ortaya çıkabilecek uyumsuzluklar için atıf kabul edilirse, Konvansiyonların amacı olan kambiyo senetleri alanında ihtilâf kurallarının yeknesaklaştırılması sağlanamayacaktır²⁰.

---

hakkı, ödeme yapılacak para cinsinin tayini, kısmî ödemenin mümkün olup olmadığı, zaman aşımı, sebepsiz zenginleşme, vb.

¹⁹ Kambiyo senetlerine ilişkin çeşitli uyumsuzluklara ilişkin olarak belirli bağlama noktaları tercih edilmektedir. Bu bağlama noktalarını tercih, o derece yoğun olmuştur ki, artık o uyumsuzluklar için uluslararası seviyeye erişen kanunlar ihtilâfi kuralları ortaya çıkmıştır. Örneğin, bir bononun şekil bakımından geçerli olup olmadığı, imzalandığı yer hukukuna (yani, LRA'ya) tâbidir. Bu kural, çeşitli hukuk sistemlerine tâbi birçok devletin mevzuatında yer almakla beraber, Poliçe, Bono ve Çeklere İlişkin Bazı Kanun İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonları ile çeşitli uluslararası sözleşmelerde kabul edilmiştir.

²⁰ Tiryakioğlu, Bilgin. (1996). *Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Âkitlerine Uygulanacak Hukuk*, Ankara, s. 88.

Milletlerarası sözleşmelerin atfa imkân veren açık hüküm getirmediği her halde, sözleşme hükümlerine göre kanunları yetkili olan devletin iç maddî hukuk hükümleri uygulanmalıdır²¹.

Öte yandan Kanun hükümleri değerlendirildiğinde, TTK'nın ehliyet dışında diğer konularda atıf prensibinden söz etmemiş olması ve (6762 sayılı eski TTK'nın) bağlama kurallarında uygulanacak hukuk için "kanun" ifadesini kullanması, kanun koyucunun atfı arzu etmediğinin bir göstergesi olabilir. Aksinin kabulü halinde, bu hususun, MÖHUK m. 2/III'de olduğu gibi genel bir hüküm ile ifade edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²².

Kambiyo senetlerine uygulanacak hukukta atfın reddi anlayışına tek istisna, **ehliyettir**. Atıf, TTK sistemi içerisinde yalnızca ehliyet konusunda kabul edilmiştir. Bu husus, Polişe ve Bonolara İlişkin Bazı Kanun İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonunun ikinci maddesinde düzenlenmiş, Türk Ticaret Kanununa da yansımıştır.

Ehliyet dışında çeke ilişkin yabancı unsurlu bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda, uygulanacak hukuk tespit edilirken atıf teorisi rol oynamayacaktır. Başka bir ifadeyle, şekil, esas ve diğer tüm hususlarda TTK'daki ilgili kanunlar ihtilâfî kurallarının gönderme yaptığı hukuklar, o ülkenin maddî hukuk hükümleridir.

Türk hukukunda atıf problemine ilişkin olarak, hem MÖHUK'da (m. 2/III), hem TTK'da (ehliyete ilişkin kanunlar ihtilâfî kuralı olan m. 766) hüküm bulunmaktadır²³. TTK m. 818'in yapmış olduğu gönderme nedeniyle poliçede ehliyete ilişkin kanunlar ihtilâfî kuralını düzenleyen TTK m. 766 hükmü, çek için de uygulanacaktır (TTK m. 818/I/ş b.).

²¹ Göger, Erdoğan. (1975). *Devletler Hususî Hukuku (Kanunlar İhtilâfî)*, B. 3, Ankara, s. 70–71.

²² **Yılmaz**, 6762 sayılı eski TTK'nın uygulanacak "hukuk"tan değil de, uygulanacak "kanun"dan söz etmesinin, ilgili yetkili hukuku geniş anlamda yani kanunlar ihtilâfını da kapsar şekilde anlamaya engel teşkil edeceğini belirtmektedir: Yılmaz, İlhan. (2001). *Türk Hukukunda Yabancılaşma Unsuru Bakımından Çek*, *Turhan Tüfan Yüce'ye Armağan*, İzmir, s. 275.

²³ MÖHUK m. 2/III'e göre "uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfî kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilâflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır.". TTK m. 766'e göre, "Bir kişinin poliçe ile borçlanması için gereken ehliyeti tâbi bulunduğu devletin hukukuna göre belirlenir. Bu hukuk diğer bir ülkenin hukukuna göndermede bulunuyorsa o hukuk uygulanır." (benzer yöndeki hüküm için bkz. 6762 sayılı eski TTK m. 678).

TTK m. 766 hükmünü, MÖHUK m. 9/I. f. hükmünden farklı kılan husus, ehliyetten doğan uyuşmazlıklar bakımından açıkça atıf teorisini kabul etmesinde yatar. TTK m. 766/I. f. 1. c.si ile kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti açısından ilgilinin millî hukukuna yetki tanınırken, aynı fıkranın 2. cümlesinde, “*Bu hukuk, diğer bir ülkenin hukukuna göndermede bulunuyorsa, o hukuk uygulanır.*” hükmü ile atıf teorisine yer verilmiştir. Başka bir ifadeyle, TTK’nın 766. maddesi, ehliyet konusunda, kanunlar ihtilâfî hukukunun tartışmalı konularından biri olan atıf teorisini kabul etmiştir²⁴.

TTK’da kambiyo senetlerine ilişkin olarak ehliyetten doğan uyuşmazlıklara yönelik kabul edilen atfın, ne şekilde uygulanacağı hususu ise doktrinde farklı şekilde ele alınmaktadır. TTK m. 766’ya karşılık gelen Cenevre Konvansiyonunun ikinci maddesinin tartışılması esnasında İtalyan Delege, bu hükmün atıf teorisinin genel bir uygulamasının yol açabileceği mahzurları önleyici tarzda ele alındığını ve sınırlı bir atfın kabul edildiğini ileri sürmüştür²⁵. Türk hukuk doktrininde de bu anlayışa uygun olarak, TTK m. 766’da yer alan hükmün, özellikle devam eden atıfların yol açacağı belirsizliklerden ve karışıklıklardan kaçınmak amacıyla sınırlı bir atfı öngördüğü kabul edilmektedir²⁶.

Bu görüşe göre, bir şahsın kambiyo senediyle borçlanma ehliyetinin olup olmadığı tespit edilirken, öncelikle o şahsın millî hukukuna bakılacak; eğer millî hukuk bu hususta başka bir hukuku yetkili kabul etmişse, bu son hukukun ehliyete ilişkin kanunlar ihtilâfî kuralları değil, **maddî hukuk**

²⁴ Berki, Osman Fazıl. (1961). Kambiyo Senetlerinde Ehliyetten Doğan İhtilâflar. *BATİDER*, 1961, C. I, S. 2, s. 146-147; (Ehliyet); Seviğ Muammer Raşit/Seviğ, Vedat Raşit. (1992). *Devletler Hususi Hukuku*. B. 3, İstanbul, s. 396-398; Yılmaz, s. 273. Bazı yazarlara göre, ehliyete uygulanacak hukukun tespitinde atıf teorisine uygulama imkânı tanınması, aynı zamanda, ehliyeti millî hukuk dışında özellikle ikametgâh veya işlem yeri hukukuna göre belirleyen çeşitli ülkelerin düzenlemelerinin birbirine yakınlaştırılmasını sağlar: Devres, M. N. (1936). Ticarî Senetlerde Kanunlar İhtilâfî. *Adliye Ceridesi*, S. 13: 784-813, s. 786; Özdemir, Hatice. (1993). Kambiyo Senetlerine İlişkin Kanunlar İhtilâfî Kuralları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 25-26. (Kanunlar İhtilâfî).

²⁵ Devres, s. 786.

²⁶ Nomer, s. 150; Yılmaz, s. 273-274. Çelikel, kambiyo senetlerinde ehliyet konusunda atfın uygulanması üzerine diğer yazarlarla benzer görüşleri ileri sürmekle birlikte, ticarî ilişkilerde güvenlik açısından, kıymetli evrak niteliğinde olan poliçeyle borçlanmanın geçerliliğini sağlamak için ileriye doğru yapılmış devam eden atıfların kabulü şeklinde bir yorum yapmanın mümkün olabileceğini de belirtmektedir: Çelikel/Erdem, s. 135.

kuralları uygulanacaktır²⁷. Doktrinde çoğunlukla bu görüşü kabul eden yazarlar, TTK'dan sonra yürürlüğe giren MÖHUK m. 2/III. fıkrada da (şahsın hukuku ve aile uyumsuzlukları bakımından) atıf zincirinin sınırlı bir şekilde kabul edildiğini, ikinci dereceden sonra atfın devam etmeyeceğini ileri sürmektedirler²⁸.

Atfın kesilmesine ilişkin yukarıdaki çoğunluk görüşüne katılmamaktayız. Pratikte arzu edilen sonucu gerçekleştirdiği her ne kadar şüpheli olsa da, teoride atfın, milletlerarası çözüm yeknesaklığını sağlama amacına hizmet edeceği genellikle kabul edilmektedir. Bu durumda devam eden atfın kısır döngüye yol açmaması için ikinci derecede kesilmesini kabul etmek ve buna ilişkin yapılan pozitif düzenlemeler kanımca atfı teorinin mahiyetine ters düşer. Atfın kesilmesi veya sona ermesi, ancak atfı zinciri içerisinde daha önce temas edilen hukuka tekrar ulaşılmasında söz konusu olabilir. Örneğin, iade atıfta, hareket noktası olan hukuka (hâkimin hukukuna) ikinci kez temas edilmekte ve doğal olarak atfı burada kesilmektedir. Bağlama noktalarının sayısının sınırlı olduğundan hareketle, devam eden atıfta da mutlaka daha önce temas edilen hukuka tekrar ulaşılacak ve atfı burada kesilecektir.

Netice olarak, çekte ehliyetten doğan yabancı unsurlu bir uyumsuzlukta önce ilgili şahsın millî hukukuna gönderme yapılacaktır. Gönderme yapılan hukukun kanunlar ihtilâfi kuralları, gönderme yapılan hukuku (kendi hukukunu) işaret ediyorsa, bu hukukun ehliyete ilişkin maddî hükümleri; gönderme yapılan hukuk, hâkimin hukukunu yetkili görmüşse iade atıftan bahisle hâkimin hukukunun ehliyete ilişkin maddî hükümleri; gönderme yapılan hukuk, başka bir hukuku yetkili görmüşse devam eden atıftan bahisle bu hukukun da kanunlar ihtilâfi kurallarına bakılarak süreç içerisinde ikinci kez temas edilecek olan hukukun ehliyete ilişkin maddî hükümleri uygulanacaktır.

D) Doğrudan Uygulanan Kurallar

Doğrudan uygulanan kuralları, özel hukuk ilişkilerine etki edecek şekilde, bir devletin ekonomik, sosyal ve politik yapısını korumayı amaç

²⁷ Nomer, s. 150; Yılmaz, s. 273-274; Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 25.

²⁸ Tekinalp, s. 42-43; Nomer, s. 141 vd.; Çelikel/Erdem, s. 135.

edinen kurallar olarak tanımlayabiliriz²⁹. Bu kurallar ile korunmak istenen, genellikle ya bir müessese, olgu (örneğin, serbest piyasa ekonomisi, ithalat ve ihracat rejimi, kültürel miras, vs.) ya da özel hukuk ilişkilerinde zayıf tarafı oluşturan kişi veya kişi grupları (örneğin, tüketici sözleşmesinde tüketici, vs.) olmaktadır. İthalat ve ihracata ilişkin düzenlemeler, para politikasına ilişkin hükümler, gümrükle ilgili düzenlemeler, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hükümleri, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri, kültürel mirasın korunmasına ilişkin düzenlemeler, doğrudan uygulanan kurallara örnek olarak verilebilir³⁰. Bu kuralları sistematik ve kategorik olarak önceden belirlemek zordur. Ancak, kuralların özel amacına ve özel uygulama alanına bakılarak, doğrudan uygulanan kuralları tespit etmek mümkün olabilir³¹.

Kamu düzeni kavramı ile benzer yönleri olmakla birlikte, özellikle uygulanma şekli bakımından ortaya çıkan farklılıklar nedeniyle doğrudan uygulanan kurallar kesinlikle kamu düzeni ile karıştırılmamalıdır. Kamu düzeni, yabancı hukukun uygulanmasını bertaraf eden istisnai bir önlemdir. Kamu düzeninde hüküm statüsü olan yabancı hukukun uygulanmasının önüne geçen olumsuz etki ön plâdadır. Hâlbuki doğrudan uygulanan kurallarda, amaç ve uygulanma alanı bakımından bu kuralların düzenlemiş olduğu bir hukukî ilişki veya olay söz konusu olduğunda, yabancı unsurun varlığı dikkate alınmaz, dolayısıyla ihtilâfçı metoda başvurulamaz; söz konusu kural veya kurallar derhal uygulanır³².

Doğrudan uygulanan kurallar, mahkemenin hukukunun doğrudan uygulanan kuralları, ihtilâfa uygulanacak hukukun doğrudan uygulanan kuralları ve üçüncü devletin doğrudan uygulanan kuralları olarak üçe ayrılır³³.

2007 yılında yürürlüğe giren 5718 sayılı MÖHUK'da iki tür doğrudan uygulanan kural hükmüne yer verilmiştir. İlki, genel hükümler kısmında Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralları olarak 6. maddede; diğeri ise

²⁹ Doğrudan uygulanan kurallara ilişkin çeşitli tanımlar ile doğrudan uygulanan kurallar hakkında detaylı bilgi için bkz. Kocasakal, Hatice Özdemir. (2001). *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.

³⁰ Tiryakioğlu, s. 78-79.

³¹ Tekinalp, s. 56.

³² Kocasakal, s. 19 vd.; Tekinalp, s. 56; Tiryakioğlu, s. 79.

³³ Çelikel/Erdem, s. 391-392.

sözleşmelere uygulanacak hukuk kısmında, üçüncü devletin doğrudan uygulanan kurallarına etki tanıma şeklinde 31. maddede düzenlenmiştir³⁴. Çeklerde sözleşme ilişkisinden ziyade kambiyo senedi ilişkisi ön plânda olduğundan, sadece MÖHUK m. 6'da yer alan Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarına ilişkin hükmü değerlendireceğiz. MÖHUK m. 6 düzenlemesi şöyledir: *“Yetkili yabancı hukukun uygulandığı durumlarda, düzenleme amacı ve uygulama alanı bakımından Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarının kapsamına giren hâllerde o kural uygulanır.”*³⁵.

Çekle ilgili yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından, 5941 sayılı **Çek Kanunu**, doğrudan uygulanan kuralları ihtiva etmektedir. Kanunun amaç ve kapsamını düzenleyen 1. maddesi değerlendirildiğinde bu yönde bir sonuca ulaşmak mümkündür. Çek Kanunu m. 1: *“Bu Kanunun amacı, çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir.”*. Maddede açıkça belirtildiği üzere, Çek Kanunu ile özellikle hamiline çeklerin ortaya çıkardığı kara para aklama ve kayıt dışı ekonominin önüne geçmek, çekin karşılıksız çıkması gibi durumlarda çek hamillerinin korunması ve genelde çekin ekonomi içerisinde sağlıklı işlev görmesi ve sosyal hayatın düzen altına alınması amaçlanmaktadır.

Dolayısıyla, Türkiye’de faaliyette bulunan bir bankada çek hesabının açılması, çek defterlerinin düzenlenmesi, bankanın asgari ödeme limitine ilişkin hususlar, ileri tarihli çekin düzenlenip düzenlenemeyeceği, çekin karşılıksız çıkması ve alınacak tedbirler, bankaların bildirim yükümlülüğü, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı gibi konularda, çekle ilgili ortaya

---

³⁴ Tekinalp, s. 56-57.

³⁵ MÖHUK m. 6'da yer alan “Yetkili yabancı hukukun uygulandığı durumlarda,” ifadesi, madde metninden çıkartılmalıdır. Çünkü, yetkili hukuk olarak yabancı hukukun veya Türk hukukunun uygulanmasından söz etmek, ancak ihtilâfçı metoda başvurulduktan sonra mümkün olabilir. Hâlbuki, doğrudan uygulanan kuralların tatbiki söz konusu olduğunda, bu kurallar, düzenleme amacı ve uygulama alanı itibarıyla ihtilâfçı metodu devre dışı bırakırlar, yetkili hukuk arayışına girilmez. Dolayısıyla madde metninin şu şekilde değiştirilmesi, doğrudan uygulanan kuralların mahiyetine daha uygun düşecektir: “Düzenleme amacı ve uygulama alanı bakımından Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarının kapsamına giren uyuşmazlıklarda, ihtilâfçı metoda başvurulmaz, ilgili kural uygulanır.”.

çıkan uyuşmazlık yabancı unsur taşısa dahi, uygulanacak hukuk araştırılmaksızın, Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralları olarak, Çek Kanununun ilgili hükümleri doğrudan uyuşmazlığa uygulanacaktır.

II. ÇEKİN GEÇERLİLİK ŞARTLARINA UYGULANACAK HUKUK

A) Ehliyeteye Uygulanacak Hukuk

TTK'nın çeklere ilişkin kanunlar ihtilâfi kurallarını düzenleyen bölümünde, çek ile taahhüt altına girme ehliyeti açısından poliçelere ilişkin hükme (TTK m. 766'ya) atıf yapılmışken (TTK m. 818/I. f./ş bendi), poliçelerden farklı olarak, üzerine çek keşide edilebilecek şahsın (muhatapın) ehliyeti ayrı bir hükümle düzenlenmiştir (TTK m. 819). Bu nedenle keşideci, ciranta ve aval verenin çek ile taahhüt altına girebilme ehliyeti, genel olarak başlığı altında; çekin muhatapının ehliyeti ise ayrı başlık altında incelenecektir.

1. Genel Olarak

TTK m. 766/I. f./1. c.'ye göre, "*Bir kişinin poliçe ile borçlanması için gereken ehliyet tâbi bulunduğu devletin hukukuna göre belirlenir.*"

TTK, ehliyeti, millî hukukun (*lex patriae*) yetkisi dâhilinde bir mesele olarak düzenlediğinden, kambiyo senediyle borçlanma ehliyetinin bulunup bulunmadığı, ilgili şahsın tâbiyetini taşıdığı devletin kanunu hükümleri uygulanarak tespit edilecektir³⁶. Bu düzenleme, genel olarak kanunlar ihtilâfi kurallarımızı düzenleyen MÖHUK'un ehliyeteye ilişkin m. 9/I. f. hükmü ile paralellik içindedir.

a) Gerçek Kişiler Bakımından

Genel prensip olarak MÖHUK ile uyum içinde olan TTK m. 766 uyarınca, bir şahsın kambiyo senediyle borçlanma ehliyetinin olup olmadığını tespit etmek için o şahsın vatandaşı bulunduğu devletin hukukuna bakılacaktır. Yine, TTK m. 766'den hareketle, gönderme yapılan hukukun kanunlar ihtilâfi kuralları, uyuşmazlığın çözümü için başka hukuku işaret ediyorsa, (yukarıda belirttiğimiz şekilde) atıf uygulamasıyla ulaşılan hukukun ehliyeteye ilişkin maddî hükümleri uyuşmazlığa tatbik edilecektir.

³⁶ Berki, "Ehliyet", s. 144; Arık, s. 200.

Söz konusu hükümler uyarınca ilgilinin kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti var ise, yapılan işlem ehliyet açısından geçerli olacak, aksi halde, ehliyetsizlik ve ona bağlanan sonuçlar her yerde kendisine karşı ileri sürülebilecektir.

Gerçek kişilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetine uygulanacak hukuk bakımından bazı sorunlar karşımıza çıkabilir. Bunlar, vatansızların, mültecilerin ve birden çok vatandaşlığı bulunan şahısların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerinin hangi hukuka göre tespit edileceğidir.

1954 tarihli Vatansızların³⁷ Hukukî Statüsü Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi³⁸, vatansızın şahsi statüsü olarak, onun yerleşim yeri hukukunu, yerleşim yeri bulunmadığı takdirde, sakın olduğu ülkenin hukukunu kabul etmiştir³⁹. Türkiye, bu Sözleşmeye taraf olmamasına rağmen, MÖHUK m. 4/a bendi, bağlama noktası olarak Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde öngörülen “yerleşim yeri” kıstasını esas almıştır. MÖHUK m. 4’e göre: “*Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, bu Kanunda aksi ön görülmedikçe: a) Vatansızlar ... hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hallerde mutat mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku ... uygulanır.*”.

Vatansızların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetine uygulanacak hukuk hakkında TTK’da özel bir hüküm olmadığından, bu konuda MÖHUK m. 4/a bendi uygulanacaktır. Bu durumda, vatansız bir kişinin imzaladığı bir kambiyo senediyle borçlanmanın ehliyet açısından geçerli olup olmadığının tespiti için öncelikle onun yerleşim yerinin bulunduğu yer hukukunun hükümlerine, ilgilinin yerleşim yeri yoksa, mutat meskeninin bulunduğu yer hukukunun hükümlerine, eğer o da yoksa dava sırasında bulunduğu ülkenin hukukunun hükümlerine müracaat edilecektir.

³⁷ Polçe ve Bonolara İlişkin Bazı Kanun İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonunda, ehliyete uygulanacak hukukla ilgili maddelerin görüşülmesi sırasında, Almanya delegesi, vatansız şahısların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerinin belirlenmesine ilişkin bir hükme yer verilmesini teklif etmiştir. Ancak, İtalya delegesi, bu hususun Lahey’de özel bir konferansın konusunu teşkil ettiği ve orada varılacak çözümün esas alınmasının daha yerinde olacağı yönündeki itirazı üzerine, bu husus düzenleme dışı bırakılmıştır: Devres, s. 787-788.

³⁸ Bu Sözleşme için bkz. “Convention relating to the Status of Stateless Persons”, The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR): <<http://www2.ohchr.org/english/law/stateless.htm>>, (01.09.2012).

³⁹ Nomer, s. 114.

Mültecilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti açısından tâbi olacakları statü de Cenevre Konvansiyonlarında düzenlenmemiştir. Bu şahısların ehliyeti, millî kanunlarına tâbi tutulamaz. Çünkü, mülteciler politik ve ekonomik nedenler veya ırk, din gibi faktörler yüzünden ülkelerini terk etmişler ve ülkeleriyle gerçek anlamda bağlantıları kalmamıştır⁴⁰.

Türkiye'nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukukî Durumuna İlişkin 1951 yılında imzalan Sözleşme⁴¹ mülteciler için kişisel statü olarak yerleşim yeri hukukunun, yerleşim yerlerinin bulunmaması halinde sakin oldukları yer hukukunun esas alınacağı kabul edilmiştir (m. 12). MÖHUK m. 4/a bendi, bağlama noktası olarak Mültecilere ilişkin 1951 tarihli Sözleşme ö n görülen “yerleşim yeri” kıstasını esas almıştır. MÖHUK m. 4'e göre: “*Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, bu Kanunda aksi ön görülmedikçe: a) ...mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hallerde mutat mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku ... uygulanır.*”.

TTK'da mültecilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetine uygulanacak hukuka ilişkin özel bir hüküm yer almadığından, bu konuda genel hüküm niteliğindeki MÖHUK m. 4/a bendi uygulanacaktır. Bu durumda, mültecinin imzaladığı bir kambiyo taahhüdünün ehliyet açısından geçerli olup olmadığının tespiti için öncelikle onun yerleşim yerinin bulunduğu yer hukukunun hükümlerine, ilgilinin yerleşim yeri yoksa, mutat meskeninin bulunduğu yer hukukunun hükümlerine, eğer o da yoksa dava sırasında bulunduğu ülkenin hukukunun hükümlerine müracaat edilecektir.

Kambiyo senediyle borçlanan şahsın birden çok vatandaşlığa sahip olması da mümkündür. Bu hususa ilişkin olarak da Cenevre Konvansiyonlarında bir düzenleme yapılmamıştır⁴². TTK'da birden çok vatandaşlığa sahip olan şahısların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerine uygulanacak hukuku tespit eden özel bir hüküm yoktur. Ancak, MÖHUK'da

⁴⁰ Tekinalp, s. 74 vd.

⁴¹ Bu Sözleşme için bkz. RG 05.09.1961, S. 10898.

⁴² Polişe ve Bonolara İlişkin Bazı Kanun İhtilâflarının Çözümüne Dair Cenevre Konvansiyonunun görüşmeleri sırasında Almanya Delegatesi, çifte vatandaşlığa sahip olan şahısların sayısının, haklarında esaslı bir düzenleme yapılmasını gerektirecek kadar fazla olmadığını, bunların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerinin tespitini doktrin ve mahkeme içtihatlarına bırakmanın mümkün olduğunu ileri sürmüş, bu husus, Konvansiyonun düzenlenmesi dışında bırakılmıştır: Devres, s. 787.

bu hususa ilişkin hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla, MÖHUK m. 4/b-c bentlerinde bu şahıslar açısından kabul edilen kriterlerden hareketle, birden çok vatandaşlığa sahip olan şahısların kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerine uygulanacak hukuk tespit edilecektir.

MÖHUK m. 4/b ve c hükümlerine göre, ilgilinin sahip olduğu vatandaşlıklardan biri Türk vatandaşlığı ise, Türk vatandaşlığı esas alınacak, kambiyo senediyle borçlanmanın ehliyet açısından geçerli olup olmadığı Türk hukukuna göre belirlenecektir. Vatandaşlıklardan hiçbiri Türk vatandaşlığı değil ise, ilgilinin en sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin vatandaşlığı esas alınacak, ehliyetinin mevcut olup olmadığı bu hukuka göre tespit edilecektir. Bu sıkı ilişkiyi tespit edebilmek için, şahsın yerleşim yeri, aile konutunun bulunduğu yer, ekonomik faaliyetlerinin yürütüldüğü yer gibi unsurlar dikkate alınmaktadır⁴³.

b) Tüzel Kişiler Bakımından

Tüzel kişilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetlerine uygulanacak hukuk hakkında TTK'da bir hüküm mevcut değildir. Bu durumda tüzel kişilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetine, MÖHUK'da yer alan tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyetine uygulanacak hukuka ilişkin hükümlerin uygulanması söz konusu olacaktır (MÖHUK m. 9/IV-V. f.)⁴⁴.

Tüzel kişilerin ehliyetine uygulanacak hukuku tespitinde genellikle bağlama noktası olarak 'idare merkezi' tercih edilmektedir. İdare merkezinden maksat, tüzel kişinin gerçek (fiilî) idare merkezidir. Gerçek idare merkezi, tüzel kişinin yönetim ve denetim organlarının bulunduğu, genel kurulunun toplandığı, hukukî ilişkilere girildiği, tüzel kişinin konusuna giren işlerin görüşmelerinin yapıldığı, başka bir ifadeyle tüzel kişinin aslî idaresinin yürütüldüğü yerdir⁴⁵.

MÖHUK m. 9/IV. fıkrasında gerçek idare merkezi yerine, tüzel kişinin statüsündeki idare merkezi olarak belirtilen yer, bağlama noktası olarak

⁴³ Tekinalp, s. 75.

⁴⁴ *Tüzel kişilerin veya kişi veya mal topluluklarının hak ve fiil ehliyetleri, statülerindeki idare merkezi hukukuna tâbidir. Ancak fiilî idare merkezinin Türkiye'de olması hâlinde Türk hukuku uygulanabilir (MÖHUK m. 9/IV. f.).*

Statüsü bulunmayan tüzel kişiler ile tüzel kişiliği bulunmayan kişi veya mal topluluklarının ehliyeti, fiilî idare merkezi hukukuna tâbidir (MÖHUK m. 9/V. f.).

⁴⁵ Arat, Tuğrul. (1970). *Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti*, Ankara, s. 83; Nomer, s. 226.

kabul edilmiştir. Tüzel kişinin statüsünde gösterilen merkez hukuku, her zaman için onun gerçek idare merkezi olmayabilir. Böyle bir durumun varlığı halinde Kanun, statüde merkez olarak gösterilen yere öncelik tanımıştır. Ancak, m. 9/IV. fıkra ikinci cümlesinde fiilî idare merkezinin Türkiye’de olması halinde, Türk hukukunun uygulanabileceği de belirtilmiştir. Hükmün bu şekilde düzenlenmiş olmasından, gerçek idare merkezi kıstasının, bu yerin, ancak Türkiye’de bulunması halinde esas olabileceği ve dolayısıyla tek yönlü bir nitelik taşıdığı sonucuna varılabilir⁴⁶. Netice olarak, gerçek idare merkezi ile statüdeki idare merkezinin aynı olmadığı durumlarda, fiilî idare merkezinin uygulanabilmesi, bu yerin Türkiye’de bulunması şartına bağlıdır.

Statüsü bulunmayan tüzel kişiler ile tüzel kişiliği haiz olmayan kişi veya mal topluluklarının ehliyeti de, MÖHUK m. 9/V. fıkrada düzenlenmiş ve bunlar açısından fiilî (gerçek) idare merkezi kriteri kabul edilmiştir. Örneğin, adi şirket veya donatma iştiraki gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar ile statüsü bulunmayan tüzel kişilerin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetleri, bunların gerçekte yönetilmekte olduğu, fiilî idare merkezi hukukuna göre belirlenecektir.

Tüzel kişinin idare merkezinin sonradan değişmesi halinde kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti de yeni idarî merkezinin bulunduğu yer hukukuna göre belirlenecektir⁴⁷.

Bu şekilde tespit edilen yetkili hukuk, tüzel kişinin kambiyo senediyle borçlanma ehliyetinin mevcut olup olmadığı, tüzel kişi adına borçlanmaya yetkili organların hangileri olduğu, yapılan bir kambiyo senedi borçlanmasından organların ve tüzel kişinin ne derecede sorumlu olduğu gibi hususların tespitinde esas alınır⁴⁸.

c) TTK m. 766/II. f. ile MÖHUK m. 9/II. f. (İşlem Güvenliği Kuralı) İlişkisi

TTK m. 766/II. fıkraya göre: “*Birinci fıkrada öngörülen hukuk gereğince ehliyete sahip olmayan kişi, hukuku bakımından kendisini ehil*

---

⁴⁶ Nomer, s. 227.

⁴⁷ Tekinalp, s. 98 vd.

⁴⁸ Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 13.

sayan bir ülkede imza koymuşsa, orada olduğu gibi geçerli şekilde borçlanır.”.

Yargıtay’ın 12. Hukuk Dairesi’nin E. 2003/15420, K. 2003/19351, 07.10.2003 tarihli bir kararında, “... Millî kanunun veya bu kanunun yollamada bulunduğu başka bir Devlet kanununun ehil saymadığı bir kimse, poliçenin imzalandığı memleket kanununa göre ehilse poliçeden sorumlu olur. Öncelikle, poliçenin düzenlendiği veya imzalandığı ve imzacıyı ehil sayan yer kanunu uygulanır. ...” ifadesi yer almaktadır⁴⁹.

TTK m. 766/II. fıkra, MÖHUK m. 9/II fıkraya benzer bir şekilde işlem güvenliği kuralına yer verilmiştir. Keza, MÖHUK m. 9/I. fıkra hak ve fiil ehliyetinin ilgilinin millî hukukuna tâbi olduğu kabul edildikten sonra, II. fıkra işlem güvenliği ilkesini ortaya koyan şu hükme yer verilmiştir: “*Millî hukukuna göre ehliyetsiz olan bir kişi, işlemin yapıldığı ülke hukukuna göre ehil ise yaptığı hukukî işlemle bağlıdır...*”.

MÖHUK m. 9/II. f. ve TTK m. 766/II. f. benzer amaçlara yönelik hükümler olmakla birlikte, her iki hükmün uygulanacağı durumlar birbirinden farklıdır. TTK m. 766/II. f. hükmü, kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti açısından işlem güvenliği kuralını düzenlerken, MÖHUK m. 9/II. f. hükmü ise, yine bu fıkra sayılan istisnalar⁵⁰ dışında tüm hukukî işlemler açısından işlem güvenliği kuralını düzenlemiştir. Bu açıdan TTK m. 766/II. fıkranın uygulanma kapasitesi, MÖHUK m. 9/II. f. hükmüne göre daha sınırlıdır.

İşlemin yapıldığı yer açısından, her iki hüküm birbirine paralel düzenleme getirmiştir. TTK m. 766/II. fıkra, MÖHUK m. 9/II. f. hükmüne paralel olarak, işlemin yapıldığı yer açısından herhangi bir kısıtlayıcı hükme yer verilmemiştir. Kambiyo senediyle borçlanmanın Türkiye’de veya yabancı bir ülkede yapılmış olması, kuralın uygulanması açısından farklılık yaratmayacaktır⁵¹.

⁴⁹ Karar için bkz. Kazancı Mevzuat ve İçtihat Tarama Bankası.

⁵⁰ MÖHUK m. 9/II. f. 2. c. hükmüne göre, aile ve miras hukuku ile başka bir ülkedeki taşınmazlar üzerindeki aynî haklara ilişkin işlemler bu hükmün dışındadır.

⁵¹ Bazı yazarlara göre, TTK m. 766/II. f. hükmü, işlem güvenliği kuralını, yabancı bir ülkede yapılan kambiyo taahhütleri açısından da uygulamakla, kambiyo taahhütlerinin mümkün olduğu kadar geçerliliğini sağlamak suretiyle tedavül kabiliyetini ve güvenliğini arttırmayı amaçlamaktadır: Tekinalp, s. 80 vd.; Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 37.

2. Muhatap Olma Ehliyeti

Çeklerde muhatap olma ehliyetine⁵² uygulanacak hukukun ayrı bir hükümle tespit edilmesinin nedeni, çeşitli ülkelerin mevzuatında bu hususa ilişkin düzenlemelerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır⁵³. Bazı ülkelerin hukukunda üzerine çek düzenlenebilecekler açısından sınırlayıcı hükümler söz konusuysen, bazı ülkelerin hukukunda bu tür sınırlamalar öngörülmemiştir⁵⁴. Örneğin, İsviçre ve Türk hukuku açısından çek ancak bir banka üzerine çekilebilir.

“Muhatap Olma Ehliyeti” başlığını taşıyan TTK m. 819 hükmü şöyledir: “*Bir çekin kimin üzerine düzenlenebileceğini, çekin ödeneceği ülkenin hukuku belirler.*”. Bu hükme göre, çekin ödeme yerinde yürürlükte olan hukuk, çekin muhatabı olabilmek için gereken şartları tespit edecektir.

Burada “ödeme yeri” bağlama noktasının tercih edilmesi isabetlidir. Başka bir bağlama noktasının (örneğin, düzenlenme yerinin) tercih edilmesi ve çekin ödeneceği yer hukukunun da muhatap ile ilgili olarak bağlama noktası hukukundan (örneğin, düzenlenme yeri hukukundan) daha farklı düzenlemeler kabul etmesi ihtimalinde çekin ödenmesi esnasında bir takım sakıncalar ortaya çıkabilirdi. Varsayalım ki, çekin düzenlendiği yer hukukuna göre, çekin banka dışında herhangi bir şahıs veya kurum üzerine düzenlenmesi mümkündür. Ödeme yeri hukuku ise çekin ancak bir banka üzerine düzenlendiğinde geçerli olduğunu kabul ediyor. Eğer, muhatap olma ehliyeti düzenlenme yeri hukukuna göre belirlenecekse, düzenleyenin muhatap dışında herhangi bir şahıs üzerine düzenlediği çek geçerli olacaktır. Ancak, ödeme yeri hukuku, muhatabın bir banka olduğu esnasından hareket ederek ve bankanın niteliğine uygun düşecek hükümler sevk ettiğinden,

⁵² Bu kavram için “pasif çek ehliyeti” ibaresi de kullanılmaktadır.

⁵³ Seviğ, Ticarî Saha, s. 263.

⁵⁴ 1931 tarihli Çeklere İlişkin Yeknesak Kanunda çekin ancak bir banka üzerine çekilebileceği hüküm altına alınmıştır (m. 3). Bu Sözleşmeye ek olarak imzalanan Protokolde de (*Convention Annexe II* m. 4) sözleşmeye taraf olan ülkelerden her birine, kendi ülkesinde düzenlenen ve ödenmesi gereken çeklerin bankacılık mevzuatında gösterilen kişi veya kurumlar dışında bir şahıs üzerine çekilmiş olması halinde geçerli olmayacağı şeklinde bir düzenleme getirme imkânı tanınmıştır. Bu durumda, gerek Yeknesak Kanuna taraf olmayan ve bu konuyu serbestçe düzenleyen devletler arasında, gerek Yeknesak Kanuna taraf olmakla beraber Ek Protokolde öngörülen rezervi kabul eden ve etmeyen ülkeler arasında bir çekin muhatabı olabilmek ehliyeti açısından farklılıklar olması mümkündür.

banka dışında bir şahsın muhatap olması durumunda ödeme esnasında bir takım güçlükler ortaya çıkacaktır.

Ödeme yeri bağlama noktası yetkili kabul edildiğinde bu türden sorunlar ortadan kalkar. Öte yandan, çekin bir ödeme vasıtası olma özelliğinin ön plânda olması ve muhatabın bulunduğu yer ile ödeme yerinin çoğunlukla örtüşmesi, muhatabın ehliyetine ilişkin uyumsuzluğun çözümü bakımından en yakın irtibatın sağlanmasını da mümkün kılmaktadır⁵⁵.

Ödeme yeri hukukuna göre, çekin muhatap bakımından geçersiz olması halinde, acaba çek üzerinde yer alan diğer borçlanmalar bundan ne ölçüde etkilenecektir? Bu husus TTK m. 819/2. cümlede düzenlenmiştir. Bu hükme göre, *“Bu hukuka göre çek, muhatabın şahsı bakımından geçersiz sayılıyorsa, hukuklarının böyle bir nedenden dolayı geçersizliği öngörmediği ülkelerde, çek üzerine atılan imzalardan doğan borçlanmalar geçerlidir.”*

TTK m. 819/1. c. uyarınca, ödeme yeri hukukuna göre, üzerine çek düzenlenen şahsın muhatap olma ehliyeti mevcut değilse, çek geçersiz olacak ve bu durum her yerde ileri sürülebilecektir. Ancak, TTK m. 819/2. c. ile bu kurala bir istisna getirilmiş ve ödeme yeri hukukuna göre muhatabın ehliyetsizliğine rağmen, çek üzerine atılan diğer imzalardan doğan borçların geçerliliğini sağlama imkânı kabul edilmiştir.

Bu durumu bir örnekle açıklamaya çalışalım: Varsayalım ki, Türk hukukuna göre çek, banka dışında herhangi bir şahıs üzerine çekilse dahi geçerlidir. Avusturya hukukuna göre ise çek, ancak bir banka üzerine çekilebilir. Bir şahıs, Türkiye’den, Avusturya’da bulunan (banka olmayan) menkul kıymet aracılığı yapan bir şirket üzerine çek düzenlemiş olsun. Düzenleyen, Türkiye’de çeki sonradan bir Belçikalıya ciro ediyor. Bu şahıs da, çeki Avusturya’da üzerine çek düzenlenmiş olan şirkete ibraz ediyor. Muhatap, çekin ödeme yeri hukuku olan Avusturya hukukuna göre muhatap olma ehliyetinin bulunmadığını ve çekin bu yönden geçersiz olduğunu ileri sürerek ödeme talebini reddediyor. Bunun üzerine, hâmil, çekin Türkiye’deki düzenleyene müracaat ediyor. Düzenleyenin de ödemede bulunmaması üzerine çıkan uyumsuzluk mahkemeye intikal ediyor. Mahkeme, TTK m. 819/2. cümlesi olmasaydı, ödeme yeri hukuku olan Avusturya hukukuna göre muhatabın ehliyeti olmadığı gerekçesiyle hâmilin

---

⁵⁵ Yılmaz, s. 270.

talebini reddedecekti. Oysa, TTK m. 819/2. c. hükmünü dikkate alarak, mahkeme, keşide, ciro veya diğer taahhütlerin yapıldığı ülke hukuklarında muhatapın şahsı bakımından herhangi bir ehliyetsizlik durumu söz konusu olmadığını tespit ederse, hamilin müracaatı üzerine düzenleyen, (varsa) ciranta ve aval verenlerin çeki ödeme ile yükümlü oldukları sonucuna varacaktır.

TTK m. 819/2. c. hükmü ile bir ödeme aracı olan çekin mümkün olduğunca geçerli bir şekilde tedavül etmesi amaçlanmıştır. Aslında bu hüküm, maddî kambiyo senetleri hukukunda güveni sağlayan önemli bir unsur olarak kambiyo senetlerinin dolaşım yeteneğini arttıran imzaların bağımsızlığı prensibinin kanunlar ihtilâfı hukuku sorunları bakımından bir yansımasıdır. Nitekim bu prensip uyarınca, çekin muhatapı, ödeme yeri hukukuna göre muhatap olmaya ehil değil, ancak ödeme yeri dışındaki ülke hukukları açısından ehil ise, bu ülkelerde sonradan yapılan borçlanmalar, önceki ehliyetsizlik hallerinden etkilenmeyecektir.

Son olarak Türkiye’de ödenmesi gereken çekler açısından mevzuat hükümlerine bakalım: TTK’nın 782. maddesi Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebileceğini, diğer bir kişi üzerine çekilen çekin yalnız havale hükmünde olduğunu belirtmektedir⁵⁶. Bu bağlamda “banka” tabirinden ne anlaşılması gerektiği de, TTK m. 815’de belirtilmiştir. Bu hükümle ancak Bankacılık Kanunu hükümlerine tâbi olan kuruluşlara banka niteliği tanınmıştır. TTK m. 815’in ikinci cümlesinde kanunlar ihtilâfı kuralı niteliğinde olan şu hükme de yer verilmiştir: “*Ancak, ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler hakkında “banka” teriminden hangi kuruluşların anlaşılacağı ödeme yeri hukukuna göre belirlenir.*”.

TTK’nın 819, 782 ve 815. maddelerinin birlikte değerlendirilmesinden şu sonuç çıkarılabilir: Bir çekin muhatap olma ehliyeti açısından geçerli olup olmadığı ödeme yeri hukukuna göre tayin olunur. Eğer, bu hukuka göre, muhatap olma sıfatı, “banka” niteliğini taşıyan kurumlara tanınmış ise, “banka” kavramından ne anlaşılması gerektiği de yine ödeme yerinde yürürlükte olan mevzuata göre belirlenecektir.

---

⁵⁶ Bu hüküm ile Çeklere İlişkin Cenevre Yeknesak Kanununun Ek Protokolünde öngörülen rezerv, Türk hukuku açısından kabul edilmiş olmaktadır.

B) Şekle Uygulanacak Hukuk

1. Genel Olarak

Kambiyo senetlerinin şekil açısından geçerliliğine uygulanacak hukuk, poliçe, bono ve çekler açısından benzer hükümlerle düzenlenmiştir. Ancak, çekler açısından alternatif bağlanma imkânının tanınmasıyla, poliçe ve bonolara ilişkin kanunlar ihtilâfi kurallarından belli ölçüde ayrılma söz konusudur.

TTK m. 820 hükmüne göre, “Çeke ait borçlanmaların şekli, bu borçlanmaların imza edilmiş olduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir. Bununla beraber ödeme yeri hukukunun öngördüğü şekle uyulması yeterlidir.

767’inci maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları da uygulanır.”.

Bu hüküm uyarınca, çeke ait borçlanmaların şekil açısından geçerliliği, imzalandıkları yer hukukuna tâbi tutulmuştur. Poliçe ve bonoda olduğu gibi, çek açısından da şekle uygulanacak hukuk için *LRA (Logus Regit Actum)* kaidesi benimsenmiştir. Bu durumda, çeke ilişkin bir borçlanmanın şekil açısından geçerli olabilmesi için, imza yeri hukukunun öngördüğü şekil şartlarına uygun olması gerekir.

Ancak, poliçe ve bono için *LRA* kuralının uygulanması mecburî olmasına karşılık, çekler için *LRA* kuralı ile ödeme yeri hukukunun şart koşmuş olduğu şekil arasında seçim yapma imkânı veren bir fakültatif bağlama kuralı söz konusudur. Buna göre, çeke ilişkin bir borçlanmanın şekil açısından geçerliliği için, borçlanmanın yapıldığı yer hukuku veya ödeme yeri hukukunun öngördüğü şartlara uygunluk yeterli olacak, bu iki hukuktan birinin şekil açısından getirdiği düzenlemelere uygun olarak yapılan borçlanmalar geçerli olacaktır.

Çekler açısından ödeme yeri hukukuna tanınan bu seçimlik yetki, çekin hukukî niteliğine uygundur ve olayların büyük çoğunluğunda çekin geçerliliğini sağlayacaktır. Keza, bankaların müşterilerine verdikleri çek karneleri, bu bankaların buldukları ülkede yürürlükte olan mevzuata uygun şekilde bastırılır. Çeklerde ödeme, çekin muhatap bankaya ibrazı üzerine, bankanın bulunduğu yerde yapılır. Dolayısıyla çekin ödeme yeri muhatap bankanın bulunduğu ve çek karnelerini mevzuata uygun şekilde

bastırıldığı yerdir⁵⁷. Bu seçimlik imkân dışında şekil konusunda poliçe ve bonolara ilişkin kanunlar ihtilâfi kaideleri ile çeklere ilişkin kanunlar ihtilâfi kaideleri arasında başkaca fark yoktur.

2. Tamamlayıcı Kurallar

Burada üzerinde duracağımız diğer bir husus, şekil bakımından kambiyo senedini ayakta tutmayı amaçlayan tamamlayıcı kurallara ilişkindir. TTK m. 820/II. f., çeklerde şekle ilişkin yabancı unsurlu uyumsuzluklarda, 767. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının da uygulanacağını hüküm altına almıştır. TTK'nın 767. maddesinin iki ve üçüncü fıkralarında, imza yeri hukuku uyarınca şeklen geçerli olmayan bir kambiyo senedinin şeklen ayakta tutulmasını amaç edinen tamamlayıcı nitelikte kurallara yer verilmiştir. Bu kurallar, TTK m. 820/II. f.'nin göndermesiyle çek açısından da uygulanacaktır. Dolayısıyla, bu hükümlerin öngördüğü, sonraki borçlanmanın yapıldığı yer hukukuna ve tarafların ortak millî hukuklarına yetki tanıyan kurallar, çeke ilişkin borçlanmaların şekli konusunda da uygulanacaktır.

a) TTK m. 767/II. f. Hükümü

TTK m. 820/II. f. hükümünün göndermesi ile çekler hakkında da uygulanması gereken, poliçelere ilişkin TTK m. 767/II. f. hükmüne göre: *“Bir poliçeye ilişkin borçlanma, yapıldığı ülkenin hukuku uyarınca şekil bakımından geçerli olmamakla beraber, aynı poliçeye ilişkin sonraki bir borçlanmanın yapıldığı ülke hukukunca geçerli bulunursa, ilk borçlanmanın şekil bakımından geçerli olmayışı, sonraki borçlanmanın geçerliliğini etkilemez.”*

Aslında şekil açısından geçerli olmayan çeke ilişkin ilk borçlanmanın, bu hüküm uyarınca, sonraki borçlanma bakımından geçerli olabilmesi (başka bir ifadeyle, sonraki borçlanmanın geçerliliğini ortadan kaldırmaması) şu şartlara bağlıdır: 1) Yapıldığı yer hukukuna göre şekil açısından geçerli olmayan çeke ilişkin önceki borçlanmanın, sonraki borçlanmanın yapıldığı yer hukukuna göre şekil açısından geçerli olması, 2) Çeke ilişkin ikinci borçlanmanın, yapıldığı yer hukukunun şekil şartlarına uygun olması gerekir. Örneğin, bir Alman vatandaşının, bir İngiliz vatandaşına, İsviçre’de,

⁵⁷ Hirsch, Ernst E. (1939). *Ticaret Hukuku Dersleri - C. III (Kıymetli Evrak)*. İstanbul, s. 100.

çek kelimesini içermeyen bir çeki imzalayıp verdiğini varsayalım. İsviçre kanunlarına göre, çekin şeklen geçerli olması için senet metninde “çek” kelimesinin bulunması zorunludur. Bu durumda, çek kelimesi olmadan düzenlenen çek, *LRA* kuralı uyarınca geçerli değildir. Senedin lehtarları olan İngiliz vatandaşı daha sonra çeki, kendi ülkesinde ciro etmiştir. Ciro İngiliz hukukunun şekil şartlarına uygun olarak yapılmıştır. Ayrıca, İngiliz hukukuna göre çekin şeklen geçerli olması için senet metninde ‘çek’ kelimesinin bulunması zorunlu değildir. Dolayısıyla düzenleme yeri olan İsviçre hukukuna göre şeklen geçersiz olan çek, cironun yapıldığı İngiltere’de yürürlükte olan hukuka göre geçerlidir.

Cenevre Konvansiyonunun 3. maddesinin II. fıkrasında yer alan ve TTK m. 767/II. fıkraya karşılık gelen bu hüküm, hamilin senetten doğan haklarını yöneltebileceği kişilerin var olmasının sağlanması suretiyle onun menfaatlerini koruması, dolayısıyla kambiyo senedinin dolaşım yeteneği ve güvenliğini artırması bakımından yerinde bir düzenleme olduğu kabul edilmektedir⁵⁸. Ancak bu hüküm, çeşitli açılardan da eleştirilmektedir⁵⁹.

b) Lex Fori’nin Yetkisi

Gerek poliçe ve bono, gerek çeklere ilişkin kanunlar ihtilâfi kurallarını belirlemek için hazırlanan Cenevre Konvansiyonlarında, *LRA* kuralının bir istisnası olarak, aynı devlet vatandaşlığına sahip olan tarafların, ortak millî hukuklarının kabul ettiği şekil şartlarına uygun olarak işlem yapmaları kabul edilmiştir. Her iki Konvansiyona göre, üye devletlerden her biri, kendi vatandaşları tarafından, yabancı bir ülkede, kendi hukukuna uygun olarak yapılan borçlanmaların, diğer bir vatandaşına karşı, kendi ülkesinde geçerli olacağını kararlaştırabilir⁶⁰.

Konvansiyonların millî yasa koyuculara yetki veren bu hükmünden hareketle, önce İsviçre’de İBK m. 1081/III. f. ve oradan iktibas yoluyla TTK m. 767/III. f. olarak, bu yönde bir düzenleme mevzuatımızda yerini almıştır. Buna göre: “*Bir Türk’ün yabancı ülkede poliçeyle borçlanması, Türk*

⁵⁸ Özdemir, Hatice. (1999). Kambiyo Taahhütlerinin Şekil Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk. *Nihal Uluocak’a Armağan*. İstanbul, s. 268 vd. (Şekil).

⁵⁹ Bu eleştiriler için bkz. Rabel, Ernst. (1958). *The Conflict of Laws A Comparative Study Volume 4: Property, Bills and Notes, Inheritance, Trusts, Application of Foreign Law, Intertemporal Relations*, Ann Arbor: University of Michigan Law School Press, s. 169 vd.

⁶⁰ Rabel, s. 171; Özdemir, “Şekil” s. 271.

hukukunun gösterdiği şekle uygun bulunduğu takdirde, Türkiye’de başka bir Türk’e karşı geçerlidir.”.

Bu durumda, bir kambiyo senedi borçlanmasının tarafları Türk vatandaşı ise, borçlanma şekil açısından *LRA* kuralına uygun olmasa dahi, Türk hukukunun aradığı şartları taşıyorsa, Türkiye’de geçerli olarak hüküm ifade edecektir.

TTK m. 767/III. f. hükmünün uygulanabilmesi için, işlemin her iki tarafının da Türk vatandaşı olması gerekir. Bu hükme ilişkin bir mahkeme kararını aktaralım:

Yargıtay’ın 11. Hukuk Dairesi’nin, E. 1976/3063, K. 1976/3106, 10.6.1976 tarihli bir kararında “... TTK’nın (yeni TTK’da 767. m.ye karşılık gelen) 679. maddesi gereğince yabancı bir memlekette bir Türk’ün yapmış olduğu bir poliçe taahhüdü Türk mevzuatının gösterdiği şekle uygun bulunduğu takdirde, Türkiye’de bir Türk’e karşı geçerlidir. Almanya’da tanzim edilen dava konusu poliçelerde keşideci Türk olduğu gibi, lehtar da Türk’tür. Aynı Kanunun 585. maddesi gereğince düzenleyenin kendisi üzerine poliçe keşide etmesi de mümkündür. Poliçelerin tercümelerinin tetkikinde de TTK’nın 585. maddesinde yazılı koşulları ihtiva ettiği anlaşıldığından bunların cirosu da kabildir. Bu durumda davaya bakılarak sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken poliçelerin ve cirolarının geçerli olmadığından bahisle davanın reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir. ...” denmektedir (*Bu karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UYAR, Talih: İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, İkinci Bası, Manisa 1989, s. 1218-1219*).

TTK m. 767/III. fıkrada yer alan bağlama kuralı tek yanlıdır⁶¹. Buna göre, varsayalım ki, iki Bulgaristan vatandaşının İngiltere’de, Bulgaristan hukukunun öngördüğü şekil şartlarına uygun olarak yaptıkları bir kambiyo senedi borçlanması söz konusu olsun. Türk hâkimi, borçlanmanın şekil

⁶¹ Doktrinde genel olarak kabul edilen, tek yanlı kuralların iki yanlı olarak yorumlanması yönündeki eğilim, bu kural açısından uygulanamaz. Çünkü TTK m. 767/I de öngörülen *LRA* kuralı emredici nitelik taşıdığı için, bu kuralın istisnasını oluşturan III. f. hükmünün dar yorumlanması zorunludur. Zaten söz konusu hükmün, kesin ve açık ifadesi karşısında bu şekilde genişletici bir yorumun getirilmemesi gerekir. *LRA* kuralı emredici olmasaydı, III. f. hükmü aynı devlet vatandaşlığına sahip yabancılar açısından da uygulanabilirdi: Seviğ, Ticarî Saha, s. 248.

açısından geçerli olup olmadığını incelerken, TTK m. 767/I uyarınca, borçlanmanın İngiliz hukukunun öngördüğü şekil şartlarına uygun olup olmadığını araştırarak, olumsuz bir durum karşısında, borçlanmanın Bulgaristan hukukunun öngördüğü şekil şartları açısından uygun olup olmadığını dikkate almayacaktır⁶².

TTK m. 767/III. f. hükmünün uygulanması için, borçlanmanın doğrudan doğruya bir Türk vatandaşına karşı yapılması zorunlu mudur; yoksa senedin sonradan bir Türk vatandaşının eline geçmiş olması halinde de bu hüküm uygulama alanı bulur mu?

Bu husus, poliçe ve bonolara ilişkin Cenevre Konferansında tartışılmış ve delegelerin çoğunluğu, kambiyo senedi ile belirli bir şahsa karşı değil tüm hamillere karşı sorumluluk altına girildiği, borçlanmanın doğrudan tarafı olan bir şahsın söz konusu olamayacağı gerekçesiyle ikinci olasılık lehine görüş bildirmişlerdir⁶³. Buna göre, sadece, keşideci-lehdar veya ciranta-ciro edilen gibi ilişkinin doğrudan taraflarının Türk vatandaşı olması halinde değil, işlemin karşı tarafını teşkil eden yabancıların senedi sonradan bir Türk vatandaşına ciro etmesi halinde de TTK m. 767/III. f. hükmü uygulanabilecektir⁶⁴.

TTK m. 767/III. f. hükmünün kaynağını teşkil eden Cenevre Konvansiyonu m. 4/III. f. hükmü doktrinde bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, aynı senet üzerinde yer alan borçlanmaların şekil bakımından geçerliliklerinin bazıları için *LRA* kuralına, bazılarının ise tarafların millî hukuklarına göre belirlenmesinin, senet borçluları açısından adil olmayan sonuçlara yol açtığı yönündedir. Keza hamilin senet borçlularının millî hukukunu araştırmakla yükümlü tutulmasının, senedin dolaşımını engelleyeceği ve senet borçlusunun taahhüdünün geçerli olup olmadığının, hamilin vatandaşlığına bağlı olarak değişmesinin kabul edilemeyeceği eleştirilen hususlar olmuştur. Bu eleştirilerin haklı tarafları olmakla birlikte, *LRA* kuralına göre geçersiz olan bir borçlanmanın, tarafların ortak millî hukuklarının aradığı şekil şartlarına uygun olması halinde geçerli olacağını kabul eden bu hükme yer verilmesi gerekir. Çünkü bu hüküm, kambiyo senetlerinin mümkün olduğu kadar şekil bakımından geçerliliğini sağlamak

⁶² Örnek için bkz. Özdemir, “Şekil”, s. 272.

⁶³ Devres, s. 793.

⁶⁴ Özdemir, “Şekil”, s. 272.

suretiyle, hem *favor negotii* ilkesini, hem de tedavül güvenliği ve süratini gerçekleştirmeye yöneliktir⁶⁵.

III. ÇEK İLE İLGİLİ BORÇLANMALARIN SONUÇLARINA UYGULANACAK HUKUK

Çeklerin esasına uygulanacak hukuk, poliçe ve bonolardan farklı şekilde düzenlenmiştir. Poliçe ve bonolarda borçlanmaların sonuçlarına uygulanacak hukuk bakımından borçlanmaların yapıldığı yer (imza yeri) hukuku (TTK m. 770/II) ön plâna çıkmaktadır. Çeklerde de borçlanmaların sonuçlarına uygulanacak hukuk için, TTK m. 821’de borçlanmaların yapıldığı yer hukuku yetkili kılınmıştır. Ancak, TTK m. 822’de pek çok konu ödeme yeri hukukuna tâbi tutulduğu için, borçlanmaların yapıldığı yer (imza yeri) hukuku esasından önemli ölçüde ayrılma söz konusudur. Aslında çekler açısından (muhatap olma ehliyeti ve şekil de dâhil olmak üzere) pek çok husus için⁶⁶, ödeme yeri hukukuna bağlanması, çekin mahiyeti açısından isabetlidir. Keza, çek bir kredi aracı olmaktan ziyade, esasen bir ödeme aracıdır.

A) Borçlanmaların Yapıldığı Yer (İmza Yeri) Hukukuna Tâbi Kılınan Hususlar

TTK m. 821’de genel kural niteliğindeki hüküm şöyledir: “Çekten doğan borçlanmaların sonuçları, bu borçlanmaların yapıldığı ülke hukukuna göre belirlenir.”. Madde, “düzenlenme yeri kanunu” başlığını taşımaktadır. Bu başlık, sadece çeki düzenleyen şahıs bakımından yerinde olabilir. Ancak, düzenleyenin dışındaki diğer senet şahıslarının borçlanmaları her zaman çekin düzenlendiği ülkede gerçekleşmeyebilir. Bu açıdan bakıldığında “düzenlenme yeri kanunu” başlığı, isabetsiz olup, tüm

⁶⁵ Özdemir, “Şekil”, s. 273-274; Öztan, Fırat. (1997). *Kıymetli Evrak Hukuku*. B. 2, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 962.

⁶⁶ Örneğin, çekin mutlaka görüldüğünde mi ödenmesi gerektiği, yoksa görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şartıyla da düzenlenip düzenlenemeyeceği ve gerçek düzenleme gününden sonraki bir günün çeki yazılmasının ne gibi neticeler doğuracağı; ibraz süresi; çekin kabul, tasdik, teyit veya vize edilip edilmeyeceği ve bu kayıtların ne gibi sonuçlar doğuracağı; hamilin kısmen ödemeyi isteyebilip isteyemeyeceği ve böyle bir ödemeyi kabule mecbur olup olmadığı; çekin çizilip çizilemeyeceği; çekin karşılığı üzerinde hamilin özel haklarının bulunup bulunmadığı; düzenleyenin çekten cayabilip cayamayacağı; müracaat haklarının korunması için bir protesto veya buna eş değer bir belirleme yapmanın gerekli olup olmadığı hakkında uygulanacak hukuk gibi pek çok konuda tercih edilen bağlama noktası “ödeme yeri hukuku” olmuştur.

senet şahıslarını kapsamamaktadır. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, çekten doğan borçlanmaların sonuçları (başka bir ifadeyle, çek borçlanmasının esasına uygulanacak hukuk), borçlanmaların yapıldığı yer hukukuna tâbidir. Öte yandan, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanununda uygulanacak ‘kanun’ ifadesi yerine uygulanacak ‘hukuk’ terimi tercih edilmişken, sadece bu madde için ‘kanun’ teriminin kullanılması da anlaşılammamaktadır. Dolayısıyla, “düzenlenme yeri kanunu” şeklindeki madde başlığı, “borçlanmanın yapıldığı yer hukuku” şeklinde veya buna denk bir ifade ile değiştirilmelidir.

Polîçe ve bonolarda olduğu gibi (TTK m. 770/II’ye paralel olarak), çekte de keşideci, cirantalar, son ve yetkili hamil ile aval verenin esas olarak borçlanmalarına uygulanacak hukuk, bu borçlanmaların yapıldığı yer (imza yeri) hukukudur. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, çek bakımından bazı hususlarda borçlanmanın imzalandığı yer hukukundan ayrılmış, ödeme yeri hukukunun yetkisi kabul edilmiştir. Bu hususların neler olduğu, TTK m. 822’de sayılmıştır. TTK m. 822’nin kapsamı dışında kalan tüm hususlarda esasa uygulanacak hukuk, TTK m. 821’e göre tespit edilir⁶⁷.

TTK m. 821’e göre uygulanacak hukukun kapsamında yer alan hususlara örnek olarak şunlar sayılabilir: Çek borçlusunun sorumluluğunun türü ve kapsamı; def’ilerin ileri sürülüp sürülemeyeceği; çek ile borç altına giren şahısların çekte bazı kayıtlara (örneğin, faiz şartı) yer verip veremeyecekleri; iyi niyetle senedin iktisabı; zilyetliğinin intikali; çekin şekil eksikliği dışında ne gibi nedenlerle iptalinin veya butlanının talep olunabileceği gibi çek borçlusunun sorumluluğunu ilgilendiren tüm hususlar. Borçlunun sorumluluğu yanında, irade beyanına bağlanan diğer hukukî sonuçlar (cironun devir ve teşhis fonksiyonu) da çekle ilgili borçlanmaların hükümleri ile ilgilidir.

TTK m. 821’in uygulanmasına ilişkin olarak, Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararı aktaralım:

Davacı vekili, müvekkilinin dava dışı İngiliz şirketinden olan çekle alacağı için, çeki davalı ... Bank’a verdiğini ve davalının bu çeki süresinde ibraz etmediği ve düzenleyenin iflas ettiğini ileri sürerek, 10 milyon TL manevi tazminatın davalıdan tahsilini istemiş

⁶⁷ Eriş, Gönen: Açıklamalı, İçtihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku, B. 5, Ankara 2004, s. 461.

ve davalı banka da davanın reddini savunmuştur. Davanın reddine ilişkin verilen karar, davacı vekilinin temyizi üzerine, Yargıtay'ın ilgili dairesinin önüne gelmiştir.

Daire, yabancı unsurlu bu uyuşmazlığı, TTK m. 821 kapsamında vasıflandırırken, borçlanmanın yapıldığı yer hukukunun (bankanın çeki imzalayıp, borç altına girdiği yerin hukukunun) uygulanacağını tespit etmiştir. Uygulanacak hukuk, Türk hukukunun maddî hükümleridir. Dolayısıyla, somut olayda davalı bankanın çekten dolayı sorumlu olduğunu tespit edebilmek için, süresi içinde çekin ibraz edilip edilmediğinin belirlenmesi gerekmektedir⁶⁸.

B) Ödeme Yeri Hukukuna Tâbi Kılınan Hususlar

TTK m. 822'de çekin esasına uygulanacak hukuk olarak ödeme yeri hukukunun hangi hallerde yetkili olduğu dokuz bent halinde sayılmıştır. Çekin ödeneceği ülke hukukuna göre tayin edilecek hususlar şunlardır:

TTK m. 822/a bendi: “Çekin mutlaka görüldüğünde mi ödenmesi gerektiği yoksa görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şartıyla da düzenlenip düzenlenemeyeceği ve gerçek düzenlenme gününden sonraki bir günün çeki yazılmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı.”.

Bu bentte çekte vade olup olmayacağı ve ileri keşide tarihli çekler ile ilgili hususların ödeme yeri hukukuna göre tespit edileceği düzenleme altına alınmıştır. Çekin kredi aracından ziyade bir ödeme aracı olmasının doğal sonucu olarak, çekte vade olmaz. Bu husus, çeklere ilişkin yeknesak düzenleme getiren Cenevre Konvansiyonunda ve dolayısıyla TTK'da (m. 795/I) düzenleme altına alınmıştır. Çek görüldüğünde ödenir ve senet metninde buna aykırı düşecek kayıtlar yazılmamış hükmündedir. Ancak, Konvansiyonun 28. maddesinde (TTK m. 795/II'de), düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödenebileceği hükmü ile çeki düzenlenme tarihi olarak, gerçek düzenlenme tarihinin değil de, ileri bir tarihin konulması mümkün hale getirilmiştir⁶⁹. Anglosakson hukuk çevresinde de ileri tarihli çek keşide

⁶⁸ Yargıtay 11. HD E. 1997/789, K. 1997/1367, 04.03.1997 tarihli karar için bkz. Eriş, 462-463.

⁶⁹ Konvansiyonda uzun tartışmalara neden olan bu hüküm, özellikle Türkiye'de çekin adeta bir bono gibi işlev görmesini sağlamış, bu türden çekler bankaya ödenmek için ibraz

etmek mümkün ve geçerlidir (bkz. Birleşik Krallık'ta yürürlükte olan *Bills of Exchange Act* m.13/II). Ancak, ileri tarihli çekin ne şekilde ödeneceği hemen hemen her ülke hukukunda farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan, çekte vadenin olup olmayacağı ve ileri tarihli çeki ilişkin konuların ödeme yeri hukukuna tâbi olması isabetlidir.

TTK m. 822/b bendi: “*İbraz süresi.*”.

TTK m. 822/b bendine göre, ibraz süresi ödeme yeri hukukuna göre tespit edilecektir. Çekin ödenmek üzere muhataba ibraz edileceği süre, bir ödeme aracı olan çekler açısından önemlidir. Poliçe ve bonoya nazaran çekte genellikle daha kısa ibraz süreleri söz konusudur. *Anglosakson* hukuk çevresinde ise, çekin “makul bir süre içinde (*reasonable time*)” ibrazı şarttır⁷⁰. Bu nedenle, çekin ödeneceği yerin *Anglosakson* hukuk çevresinde kalması halinde bu hükmün uygulanması özellikle önem taşır. Çekin ödeme yeri Türkiye ise TTK m. 796 hükmü uygulanacaktır⁷¹.

TTK m. 822/c bendi: “*Çekin; kabul, teyit, tasdik veya vize edilip edilmeyeceği ve bu kayıtların ne gibi sonuçlar doğuracağı.*”.

Bu hükümde yer alan hususlar da ödeme yeri hukukuna göre tespit edilecektir. Kabul, muhatabın ödemede bulunacağını çekin üzerine yazmasıdır. *Anglosakson* hukuk çevresinin aksine, Cenevre Konvansiyonlarını benimseyen hukuk çevrelerinde, çekin kabulü söz konusu değildir. Çek açısından kabul yasağı vardır (TTK m. 784). Bununla birlikte, çeki ilişkin maddî hukuk hükümlerinin yer aldığı Cenevre Konvansiyonunun II numaralı Eki'nin 6. maddesinde, âkit devletlere kanunlarına çekin tasdiki⁷², vizesi ve teyidi konusunda hüküm getirme imkânı tanınmıştır. İsviçre ve dolayısıyla da İBK'yı oradan tercüme yoluyla alan Türkiye bu imkândan yararlanmışlardır⁷³. Şu var ki, bu kavramların ne

---

edildiğinde sıklıkla “karşılıksız” işlemi görmüş ve buna ilişkin uyumsuzluklar yargının yükünü oldukça arttırmıştır. İleri keşide tarihli çekler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, Ünal. (1999-2000). İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri, *MHB*, Yıl: 19-20, S. 1-2 - Aysel Çelikel'e Armağan: 923-932, s. 925 vd.

⁷⁰ Rabel, s. 215.

⁷¹ TTK m. 796'da on gün, bir ay ve üç aylık ibraz süreleri söz konusudur.

⁷² Çekin tasdiki, Fransız hukukunda, çekin üzerine bu kaydın düşülmesi halinde karşılığın mevcut olduğunu ifade etmektedir: Öztan, s. 1376.

⁷³ Çekin teyit, tasdik ve vize edilmesi ve bunların Türk hukukundaki yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, s. 1130 vd.

anlama geldiği noktasında, ülkeler arasında farklılıklar bulunmakta ve bu yorum farklılığı kanunlar ihtilâfına yol açmaktadır. Örneğin, ABD’de teyit (*certification*), doğrudan doğruya kabul anlamına gelmektedir. Hâlbuki, Cenevre Sistemi’ne tâbi ülkelerin çoğunda çekin teyidi ile muhatap, çekin düzenlenmesinden haberdar olduğunu, muhasebe kayıtlarından edindiği bilgiye göre, çekin karşılıklı olduğunu, müstakbel bir ödeme için gerekli şartları taşıdığını açıklamaktadır. Bu, çekin kabul edilmesi anlamına gelmemektedir⁷⁴.

TTK m. 822/c bendine göre, “ödeme yeri hukuku”, bu kayıtların ne anlama geldiği, caiz olup olmadığı ve hukukî sonuçlarının tayini hususunda yetkili olmaktadır. Ancak, şu husus da unutulmamalıdır ki, TTK m. 822/c bendi hükmü, bu gibi beyanların sadece maddî şartları ve hükümleriyle ilgilidir, şekle ilişkin hususlarla değil. Şekle ilişkin hususlar, yukarıda değindiğimiz gibi, TTK m. 820 hükmü gereği, alternatifli olarak, “imza yeri hukuku”na veya “ödeme yeri hukuku”na tâbidir.

TTK m. 822/d bendi: “*Hamilin kısmen ödemeyi isteyebilip isteyemeyeceği ve böyle bir ödemeyi kabule zorunlu olup olmadığı.*”

Kısmî ödeme ve hamilin kısmî ödemeyi kabul yükümlülüğü açısından⁷⁵ (poliçe ve bonoya ilişkin Konvansiyon hükümleri ile benzer şekilde) çekte kanunlar ihtilâfına ilişkin Cenevre Konvansiyonunun 7. maddesinde ve oradan alınmak suretiyle TTK’nın m. 822/d bendinde ödeme yeri hukuku, yetkili kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler uyarınca, borçlunun senet bedelinin bir kısmı ile sınırlı olarak ödeme yapma yetkisinin olup olmadığı ve hamilin, bu şekilde yapılan kısmî ödemeyi kabul etmekle yükümlü olup olmadığı ödeme yeri hukukuna göre tespit edilir.

TTK m. 822/e bendi: “*Çekin çizilip çizilemeyeceği veya “hesaba geçirilecektir” kaydını veya buna eşit bir ibareyi içerip içermeyeceği ve bu*

⁷⁴ Öztan, s. 1376.

⁷⁵ Hamilin muhataptan kısmî ödeme yapılmasını talep etme hakkının bulunup bulunmadığı konusu, hamilin muhataba karşı (aralarındaki anlaşmadan kaynaklanan karşılığa dayalı) bir talep hakkının bulunup bulunmayacağı ile yakından ilgilidir. Hamilin muhataba karşı böyle bir talep hakkına sahip olduğu kabul edilirse, şüphesiz ki, kısmî ödeme talep etme hakkı mevcuttur. Öte yandan, hamilin kendisine yapılan kısmî ödemeyi reddetme imkânı kabul edilmemiştir. Hâlbuki, (Cenevre Konvansiyonlarını kabul eden ülkelerin hukuklarından farklı olarak), *Anglosakson* hukuk çevrelerinde kısmî ödemeyi kabul konusunda hamilin herhangi bir zorunluluğu bulunmamaktadır.

çizginin ya da bu kaydın yahut ona eşit olan ibarenin ne gibi sonuçlar doğuracağı.”.

Cenevre Konvansiyonlarında çekin ödenme şekilleri ile ilgili olarak, çizgili çekin mi, yoksa mahsup çekinin mi tercih edileceğine ilişkin tartışmalar yaşanmıştır. Çizgili çekin ortaya çıkışı ve gelişimi İngiltere’ye özgü olup, burada kullanımı yaygındır. Çizgili çek, daha sonra Avrupa’da Fransız hukukuna yerleşmiştir. Mahsup çeki ise, Almanya’da doğup gelişmiştir. Cenevre Yeknesak Konvansiyonunun nihai metninde her ikisine de yer verilmiş; âkit devletlere bunlardan birini veya her ikisini seçerek, kanunlarına almaları hususunda imkân tanınmıştır. Konvansiyonu imzalayan ülkeler içinde İsviçre, Hollanda ve İtalya her iki ödeme şeklini birden kanunlarına almıştır. Türkiye’de dolaylı yoldan bu ülkelere katılmıştır. Almanya ve Avusturya çizgili çeki mevzuatında yer vermemiş, çizgili olarak keşide edilen çekler, mahsup çeki işlemine tâbi tutulmuştur. Düzenlemelerin bu farklılığı, aynı sisteme tâbi ülkeler arasında bile çizgili çek ve mahsup çekine ilişkin pek çok kanunlar ihtilâfının doğmasına neden olmaktadır⁷⁶. Ödeme yeri hukuku, çek üzerinde bulunan, çizgili çek veya mahsup çekine ilişkin kayıtların caiz olup olmadığı, şeklen geçerli olup olmadığı ve ne gibi hukukî sonuç yaratacaklarını tespit edecektir.

TTK m. 822/f bendi: “*Çekin karşılığı üzerinde hamilin özel hakları bulunup bulunmadığı ve bu hakların niteliğinin ne olduğu.”.*

İç maddî hukuk uyuşmazlıklarında uygulanacak olan karşılık bulundurma zorunluluğu ve karşılığın hamile geçmesi ile ilgili TTK hükümlerinde poliçe ve bonolar ile çekler arasında bir paralellik söz konusudur⁷⁷. Ancak, yabancı unsurlu uyuşmazlıklara uygulanacak hukuka ilişkin olarak bağlama noktası (çekin hukukî niteliğinin poliçe ve bonodan farklı olması nedeniyle) çeklerde farklı şekilde tespit edilmiştir.

Karşılık bulundurma zorunluluğunun olup olmadığı ve karşılığın hamile geçip geçmediği meselelerinde çekte, poliçeden farklı olarak, düzenlenme yeri hukuku değil, ödeme yeri hukuku tercih edilmiştir. Ödeme yeri

⁷⁶ Çizgili çek ve mahsup çeki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, s. 1182 vd.

⁷⁷ TTK m. 818/n bendinin yaptığı gönderme ile çekler hakkında da uygulanacak olan TTK m. 733 hükmü uyarınca, kural olarak karşılık üzerindeki haklar senedin tedavülü ile birlikte hamile geçmez. Ancak, bu konuda 733. maddede bazı istisnalar kabul edilmiştir.

hukukuna yetki veren bu hüküm, doktrinde yazarlar tarafından desteklenmiş; gerek hukuken, gerek pratik açıdan çekin niteliğine ve ihtiyaçlara uygun bir çözüm olduğu kabul edilmiştir⁷⁸. Ödeme yeri hukuku, karşılığın hamile geçmesi konusunda ortaya çıkabilecek tüm problemlerin çözümünde uygulanır. Karşılığın hangi şartlarla devir olacağı; bu devrin ne gibi etkiler doğurduğu; çekin ödenmesinden önce düzenleyenin karşılık üzerinde tasarruf etme imkânının olup olmadığı; düzenleyenin alacaklılarının karşılık üzerinde sahip olduğu haklar; hamilin karşılık üzerindeki haklarının niteliği ve kapsamı ödeme yeri hukukuna göre tespit edilecektir. Her ne kadar, TTK m. 822/f bendinde bu hususta bir açıklık olmasa da, karşılığın ne zaman bulunması gerektiği ve karşılığın niteliğine ilişkin problemlerin de, hamilin karşılık üzerindeki haklarına bağlılığı dolayısıyla ödeme yeri hukukuna göre belirlenmesi yerinde olacaktır⁷⁹.

TTK m. 822/g bendi: “*Düzenleyenin çekten cayabilip cayamayacağı veya çekin ödenmesine itiraz edebilip edemeyeceği.*”.

Çekten cayma⁸⁰, düzenleyenin muhataba çeki ödememesi hususunda doğrudan verdiği ödememe talimatıdır. Ödemeye itiraz ise, Fransız hukukunun bir uygulaması olup; hâkim, senedin kaybolması, çalınması veya hamilin iflâsı hallerinde düzenleyenin talebi üzerine ödemeyi men etmektedir.

Çekte dolaşım sürati ve güvenilirliğinin ön plânda olması, ödemeye itiraz bakımından, ödeme yeri hukukunun yetkisinin kabul edilmesini doğrulamaktadır. Bir taraftan, hamilin, düzenleyenin ve muhatabın tâbi olduğu süreleri çok kısa olarak belirlemek, diğer taraftan da onları, başka bir hukuka başvurmak zorunda bırakmak, bu şahıslar bakımından birtakım mahzurlara yol açabileceği gibi, çekin dolaşım güvenliği ve süratinde de

⁷⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, Kanunlar İhtilâfı, s. 112 vd.

⁷⁹ Özdemir, Kanunlar İhtilâfı, s. 114-115.

⁸⁰ Çeke ilişkin maddî hükümlerin yer aldığı Cenevre Konvansiyonunda caymanın ibraz süresi geçtikten sonra geçerli olacağı hükme bağlanmış, ancak aynı Konvansiyonun II numaralı Eki'nin 16. maddesinde bu konuda âkit devletlere düzenleme serbestisi verilmiştir. Bu hükmün verdiği yetkiye dayanarak, İsviçre'de İBK'nın m. 1119/III. fıkrasında, düzenleyene, senedin kendisinin veya üçüncü bir şahsın elinden rızası dışında çıktığını ileri sürerek ödemeyi men edebilmek imkânı tanınmıştır. Bu husus TTK'ya da alınmıştır (TTK m. 799). Anglosakson hukukunda çekten cayma her zaman mümkündür.

aksamalara yol açabilecektir. Bu nedenle ödeme yeri hukukunun yetkisinin kabul edilmesi isabetlidir.

Aslında, ödemeye itiraz hakkında, ödeme yeri hukukunun yetkisine hem TTK m. 775 hükmünün geniş yorumuyla, hem de TTK m. 822/h bendi hükmü ile de ulaşılabilirdi. Zira, bu hükümler ile senedin kaybı veya çalınması halinde alınacak tedbirler, ödeme yeri hukukuna tâbi tutulmuştur. Ödemeye itiraz da genellikle senedin kaybı veya çalınması halinde başvurulmuş bir tedbirdir. Buna göre, kayıp veya çalınma halinde, düzenleyenin senetten doğan haklarının korunmasını amaçlayan bir tedbir olarak, onun ödemeye itiraz etme imkânının olup olmadığı hakkında da, ödeme yeri hukukunun yetkisini kabul etmek mümkündür.

TTK m. 822/h bendi: “Çekin kaybedilmesi veya çalınması halinde alınacak tedbirler.”.

Bu hükümden anlaşılmaktadır ki, senedin kaybı veya çalınması haline ilişkin olarak polişe ve bonolarda benimsenen çözüm tarzı (TTK m. 775), çekler için de benzer şekilde olup, ödeme yeri hukukunun yetkisi kabul edilmiştir. Ödeme yeri hukuku, senedin kaybı veya çalınması halinde ortaya çıkabilecek tüm uyuşmazlıkların çözümünde esas alınır. Örneğin, senedin çalınması veya kaybı halinde hangi tedbirlerin alınacağını, iptal kararının verilip verilemeyeceği, ödemenin yasaklanması, bu tedbirlerin senet şahısları açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını ve senet şahısları ile senet zilyedinin karşılıklı hak ve yükümlülükleri gibi⁸¹. Yargıtay’ın konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararı aktaralım:

Muhatabı *Citibank/Brooklyn-N.Y.* olan ve bir ABD vatandaşı tarafından ABD’de keşide edilen çekin hamili, çekin tahsili ile hesabına geçilmesi amacıyla çeki, muhatap bankanın Mersin Serbest Bölge Şubesi’ne teslim etmiştir. Ancak, aradan uzun zaman geçmesine rağmen, çek bedeli veya çek aslının hamiline verilmemesi üzerine, davacı, dava konusu çekin ve ıslah yolu ile çek bedelinin davalıdan alınarak kendisine iade edilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, tahsil için muhatap bankaya gönderilen çekin keşidecisinin hesabının kapalı olması nedeniyle, çekin

---

⁸¹ Doktrinde, senedin tahrif edilmesi halinin de TTK m. 734/h. bendinin kapsamında olduğu ve bu durumda alınacak tedbirler açısından da ödeme yeri hukukunun yetkisinin kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür: Öztan, s. 1379.

müvekkiline geri gönderildiği sırada postada kaybolduğunu, çekin müvekkili nezdinde kaybolmadığından müvekkilinin kusuru bulunmadığını ileri sürerek davanın reddini talep etmiştir. İlk derece mahkemesi, uyuşmazlığın yabancı unsur taşıdığını gözden kaçırmış, MÖHUK m. 2 uyarınca Türk kanunlar ihtilâfi kurallarını uygulaması gerekirken, doğrudan Türk hukukunun maddî hükümlerini uygulamış ve davanın reddine karar vermiştir. Kararın davacı tarafından temyiz edilmesi üzerine, Yargıtay haklı olarak bu uyuşmazlıkta çekin düzenlendiği yerin Türkiye dışında olması ve düzenleyenin ABD vatandaşı olmasından hareketle yer ve şahıs bakımından yabancı unsur bulunduğunu ve dolayısıyla MÖHUK m. 2 hükmünden hareketle uyuşmazlıkla ilgili TTK'da yer alan kanunlar ihtilâfi kurallarının uygulanması gerektiğini belirlemiştir. Ayrıca, olayda çekin kaybı söz konusu olduğundan, çekin kaybı halinde alınacak tedbirler bakımından çekin ödeneceği yerin hukukunun uygulanacağını da tespit etmiştir. Buna göre, bu uyuşmazlık bakımından uygulanacak hukuk, çekin ödenmesinin gerektiği yer olan muhatap bankanın bulunduğu *New York* Eyalet hukukudur. Yargıtay, bu hukuk uyarınca uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması gerektiğini isabetli bir kararla tespit etmiştir⁸².

TTK m. 822/i bendi: “*Cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarının korunması için bir protesto veya buna eş değer bir belirleme yapmanın gerekli olup olmadığı.*”.

Düzenleyene, cirantalara ve diğer çek borçlularına karşı başvurma hakkının kullanılabilmesi için yapılması gereken işlemlerin neler olduğu, çeşitli ülkelerin hukuklarında farklı şekilde düzenlenmiştir. Örneğin, Fransız hukukunda çekin müracaat borçlularına karşı protesto düzenlenmesi şarttır. Diğer bazı hukuklarda ise (Türk hukukunda TTK m. 808), başvurma hakkının kullanılabilmesi için protesto veya protestoya eşdeğer (örneğin, muhatabın ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazdığı beyan gibi) tespitler yapılabilir.

Police ve bono açısından bu gibi işlemler için uygulanacak hukuka ilişkin olarak TTK'da herhangi bir hüküm mevcut değildir. Çekler için de uygulanacak olan TTK m. 768'de, sadece bu işlemlerin yapılması için

⁸² Yargıtay 11. HD E. 2003/9984, K. 2004/5573 ve 18.05.2004 tarihli karar için bkz. İlmî ve Kazaî İçtihatlar Dergisi, Y. 46, Nisan 2006, S. 544, s. 4082-4083.

gerekli olan süre (protesto süresi) ve şekil şartları hakkında uygulanacak hukuka ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. Başvurma hakkının kullanılabilmesi için ne tür işlemlerin yapılması gerektiği ve bu işlemlerin zorunlu olup olmadığı gibi konular düzenleme dışı bırakılmıştır. Ancak, poliçe ve bonodan farklı olarak, çek açısından bu husus, TTK m. 822/i bendinde düzenleme altına alınmış, ödeme yeri hukukunun yetkisi kabul edilmiştir. Bu hükmün, poliçe ve bonolar açısından da kıyasen uygulanması mümkündür.

Protestodan muafiyete ilişkin bir kaydın geçerliliği, her müracaat borçlusu bakımından ayrı olarak ve borçlanmanın yapıldığı (imzalandığı) yerin hukukuna göre tayin edilir (TTK m. 821). Başvurma hakkının korunması bakımından gerekli olan süre içinde çekin muhataba ibrazı, müracaat borçlularına ihbarda bulunulması gibi diğer işlemler, TTK m. 822/i bendinin açık ifadesi dolayısıyla, bu hükmün kapsamı dışında kalmaktadır. Bu işlemler, TTK m. 821 gereği, müracaat borçlusunun çeki imzaladığı (borçlandığı) yerin hukukunun yetkisi dâhilinde kalan hususlardır.

C) Yerleşim Yeri Hukukuna Tâbi Kılınan Hususlar (Sebepsiz Zenginleşme)

Poliçe ve bonoda olduğu gibi, çeklere ilişkin kanunlar ihtilâfını düzenleyen Cenevre Konvansiyonunda da, kambiyo senedi ilişkisinden kaynaklanan sebepsiz zenginleşme davası hakkında hangi hukukun uygulanacağı düzenlenmemiştir. Fakat, bu konuda düzenleme yapma hususunda Konvansiyona taraf olan ülkelere yetki verilmiştir. Buradan hareketle bir düzenleme getiren İBK hükümleri aynen TTK'ya alınmıştır. Çeklere ilişkin İBK m. 1142 hükmü, TTK m. 823 olarak Kanunumuzda yer almış, dolayısıyla bu konuya ilişkin Konvansiyonda yer alan boşluk doldurulmuştur.

TTK m. 823'e göre: "*Muhatap ve yerleşim yerli çeki ödeyecek olan üçüncü kişi aleyhine sebepsiz zenginleşmede doğan istemler, bu kişilerin yerleşim yerlerinin bulunduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir.*". Poliçe ve bonoda konuyu düzenleyen TTK m. 773 hükmüne benzer olarak, TTK m. 823 hükmünde de muhatap ile yerleşim yerli çeki ödeyecek olan üçüncü şahıs aleyhine sebepsiz zenginleşmeden doğan hakların, bu kimselerin

yerleşim yerlerinin bulunduğu ülkenin hukukuna göre belirleneceği kabul edilmiştir.

TTK m. 823 hükmünde sadece, muhataba ve yerleşim yerli çeki ödeyecek olan üçüncü şahsa yöneltilebilecek sebepsiz zenginleşme talepleri düzenlenmektedir. Çek ilişkisinden kaynaklanan diğer sebepsiz zenginleşme talepleri (örneğin, düzenleyene karşı ileri sürülebilecek sebepsiz zenginleşme talebi) bu maddenin kapsamı dışındadır⁸³. Çeki düzenleyen kişiye karşı açılacak sebepsiz zenginleşme davasına uygulanacak hukuk, düzenleyenin borçlanmasına uygulanacak hukuku işaret eden TTK m. 821 hükmüne göre belirlenir⁸⁴. Buna göre yetkili olan hukuk, “düzenleyenin borçlanmasını imzaladığı yer hukuku” dur.

Kendi hukukuna göre, muhatap, çeki tasdik, teyit etmiş veya vizelemiş ise, bu muhataba yöneltilebilecek sebepsiz zenginleşme taleplerine TTK m. 822/c bendi uyarınca ‘ödeme yeri hukuku’nun uygulanması gerekir. Ancak, şu husus unutulmamalıdır ki, bu yer, zaten muhatapın yerleşim yerinin bulunduğu yerdir.

Bu şekilde yetkisi tespit edilen hukuklar, sebepsiz zenginleşme davasının kim tarafından hangi şartlarla açılacağını, bu dava ile ne gibi taleplerde bulunabileceğini, davanın özel bir zamanaşımı süresine tâbi olup olmadığı gibi hususları belirlemede esas alınır.

IV. ÇEKE İLİŞKİN HAKLARIN KORUNMASI İLE BAŞVURMA HAKKININ KULLANILMASI İÇİN GEREKLİ İŞLEMLERE UYGULANACAK HUKUK

A) Protestonun Şekli İle Çekten Doğan Hakların Kullanılması ve Muhafazası İçin Gerekli İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk

TTK m. 818/ş bendinde yapılan gönderme nedeniyle çekler hakkında da uygulanacak olan TTK’nın 768. maddesine göre: “*Protestonun şekli ve protesto çekilmesi için belirli olan sürelerle poliçeden doğan hakların kullanılması veya korunması için gerekli diğer işlemlerin şekli, protestonun çekilmesi veya işlemin yapılması gereken ülkenin hukukuna göre belirlenir.*”.

⁸³ Eriş, s. 464.

⁸⁴ Eriş, çeki düzenleyen kişiye karşı açılacak sebepsiz zenginleşme davasına uygulanacak hukukun, 5718 sayılı MÖHUK’un sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükmünden (m. 39) hareketle tespit edileceğini ifade etmektedir: Eriş, s. 464.

TTK m. 768, çekin ödenmek üzere ibrazı, protesto ve ihbar gibi kambiyo senetlerine özgü müracaat haklarının muhafazası için gerekli olan işlemlerin şekil şartlarıyla ilgilidir. Buna karşılık, çekte bu işlemlerin yapılmasının gerekip gerekmediği, gerekli ise, bu zorunluluğa uymamanın sonuçları, TTK m. 822/i bendinde belirtilen hukuka göre tespit edilir.

TTK m. 768'e göre, şekil kavramına dâhil olan ve yapıldığı yer hukukunun öngördüğü şartlara tâbi olması gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir: Protestonun ne şekilde düzenleneceği, çekten ayrı olup olamayacağı, kapsamında yer alması gereken hususların neler olduğu, noter gibi resmî bir merciin katılımının gerekli olup olmadığı, protesto yerine geçebilecek başka bir işlemin söz konusu olup olmadığı, işlemlerin nerede yapılabileceği gibi hususlardır⁸⁵.

TTK m. 768' de yer alan “*poliçeden doğan hakların kullanılması veya korunması için gerekli diğer işlemler*” ifadesiyle, (çek bakımından ele alırsak) çekin herhangi bir nedenle ödenmemesi halinde, durumun diğer çek borçlularına bildirilmesine ilişkin, protesto dışında, ihbar gibi işlemler kastedilmektedir⁸⁶.

Protestonun çekilmesi için belirli olan süreler de TTK m. 768'nin kapsamında yer almaktadır. TTK m. 768'de, protesto dışında, çekten doğan hakların kullanılması veya muhafazasına yarayan diğer işlemlerde sürelerle ilişkin herhangi bir ifade kullanılmamaktadır. Bu işlemlerin de yapıldıkları yerin hukukunun öngördüğü sürelerle tâbi olması gerektiği yönündeki görüş doktrinde ağırlıklı olarak kabul görmektedir⁸⁷.

TTK m. 768' de belirtilen işlemler, yapıldıkları yer hukukuna (*LRA*)'ya tâbi tutulmuşlardır. Gerek protesto, gerek çekten doğan hakların kullanılması için gerekli diğer işlemlerin şekli hakkında *LRA*'nın tercih edilmesinin nedeni, işlemin süratle yapılmasını sağlamak ve dolayısıyla hamilin durumunu kolaylaştırmaktır. *LRA* dışında başka bir hukukun yetkili olması ihtimalinde, bu hukukun aradığı şartlar, işlemin yapıldığı yerde gerçekleşmiyorsa, o zaman sorun ortaya çıkacaktır. Örneğin, çekin

⁸⁵ Domaniç, Hayri. (1990). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi C. IV: Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması*. İstanbul, s. 454; Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 146; Öztan, s. 954.

⁸⁶ Domaniç, s. 454; Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 146; Öztan, s. 953.

⁸⁷ Kocaimamoğlu, Sururi. (1959). *Ticari Senetler Tatbikatı ve Banka Muameleleri*. Ankara s. 92; Özdemir, Kanunlar İhtilâfi, s. 146 vd.

düzenlendiği yer hukuku, protesto çekilmesi için resmî memurun varlığı şartını arıyorsa ve hamilin protesto çekeceği yerde de bu işler için resmî memur bulunmuyorsa, protestonun şekil yönünden geçerli olmaması gibi bir sorun ortaya çıkabilecektir.

B) Başvurma Hakkının Kullanılmasına İlişkin Süreler Hakkında Uygulanacak Hukuk

TTK m. 818/ş bendinde yapılan gönderme nedeniyle çekler hakkında da uygulanacak olan TTK m. 769 hükmüne göre: “*Başvurma haklarının kullanılması için uyulması gereken süreler, bütün poliçe borçluları hakkında poliçenin düzenlendiği yerde geçerli olan hukuka göre belirlenir.*”.

Çek açısından ele alacak olursak, TTK m. 769’da ifade edilen “başvurma hakları” kavramı, alacaklının, çekten dolayı sorumluluk altına girmiş bütün borçlulara karşı yöneltebileceği talep haklarını ifade eder. Ancak TTK m. 769, başvurma hakkının kullanılmasına ilişkin her türlü süre için uygulanmaz. Burada söz konusu olan süreler, (TTK m. 822/b’nin kapsamında yer alan) çekin muhatap bankaya ibrazı ile (TTK m. 768’in kapsamında yer alan) gerektiğinde cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına **protesto** çekilmesi için öngörülen süreler değildir, onlarla karıştırılmamalıdır⁸⁸. Çekin muhatap bankaya ibraz için gerekli olan süre hakkında ödeme yeri hukuku (TTK m. 822/b) uygulanırken; cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına protesto çekilmesi için öngörülen süreler hakkında protestonun çekildiği yer hukuku, *LRA* (TTK m. 768) söz sahibidir.

TTK m. 769’a karşılık gelen Cenevre Konvansiyonunun 5. maddesinde⁸⁹ başvurma haklarının kullanılması için gerekli olan sürelerin anlamı ve içeriği her türlü tereddüdü ortadan kaldıracak şekilde hükme bağlanmıştır ve bu süreler zamanaşımı süreleri de dâhildir⁹⁰. TTK m. 769’a göre, çek açısından, başvurma haklarının kullanılmasında yukarıda

⁸⁸ Kocaimamoğlu, s. 92; Öztan, s. 948.

⁸⁹ Bu maddeye ilişkin müzakereler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Devres, s. 803 vd.

⁹⁰ Bu süreler, (poliçe ve bono için) asıl borçlu dışındaki borçlulara yöneltilen (zamanaşımı süreleri de dâhil) talep haklarına ilişkin sürelerdir. Doğal olarak, poliçe ve bonoda, senedin asıl borçlu tarafından ödenmesi için ibraz edilmesi gereken süre ile asıl borçluya yöneltilen talep haklarının tâbi olduğu zamanaşımı süresi, TTK m. 770/I. f. ya göre tespit edilecektir (Öztan, s. 948).

belirttiğimiz sürelerin dışında kalan süreler ile zamanaşımı süreleri, çekin düzenlendiği yer hukukuna tâbi olacaktır⁹¹.

Kambiyo senetlerinde zamanaşımı sürelerini, senedin düzenlendiği yer hukukuna tâbi kılan TTK m. 769 hükmü, MÖHUK'un "*Zamanaşımı, hukukî işlem ve ilişkinin esasına uygulanan hukuka tâbidir.*" şeklindeki 8. madde hükmüne göre nasıl uygulanacaktır? Bu sorunun cevabını vermeden önce, konuya ilişkin bir Yargıtay kararını aktaralım:

Yargıtay'ın önüne gelen bir davada, davacı vekili dilekçesinde, yabancı olan müvekkilinin alacağına karşılık davalıdan İran'da 65.000 ve 20.000 dolarlık muhatabı yabancı banka olan iki adet çek aldığını, çeklerin muhatap bankada karşılıklarının çıkmadığı iddiasıyla çeklerin ibraz tarihindeki değeri olan 150.000.000 TL'nin banka iskonto haddi üzerinden faizi ile birlikte davalıdan tahsilini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili de, zamanaşımı itirazı ile birlikte çeşitli yönlerden davanın reddini istemiştir. İlk derece mahkemesi, uyuşmazlıktaki yabancı unsuru gözden kaçırmış, TTK m. 726/I hükmüne göre, altı aylık zamanaşımı süresinden sonra davanın açılmış olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Davacı vekili temyiz yoluna başvurmuştur. Yargıtay'ın ilgili dairesi, çekin bir yabancı tarafından ve yabancı ülkede yine yabancı olan muhatap bankaya keşide edilmesi durumunda bu davada yabancılık unsurunun bulunduğunu tespit etmiştir. Bu uyuşmazlığı çözümede dikkate alınacak olan kanunlar ihtilâfi kuralları, (yeni MÖHUK ve TTK açısından) MÖHUK m. 8, TTK m. 820 ve 821 ile TTK m. 818/ş bendinin göndermesiyle çekler açısından da uygulanması söz konusu olan TTK m. 769'dur. Yargıtay, bu hükümlere göre, söz konusu uyuşmazlığın çekin keşide edildiği yer hukukuna, yani İran hukukuna tâbi olacağından hareketle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur⁹².

Yargıtay'ın vermiş olduğu bu karar (aynı sonuca ulaşılması bakımından) yerindedir. Fakat, Yargıtay'ın uyuşmazlığın çözümüne uygulanacak kurallara ilişkin tespitine katılmamaktayız. Bu uyuşmazlık açısından sadece TTK m. 769 hükmünün uygulanması gerekli ve yeterliydi.

⁹¹ Domaniç, s. 455; poliçe ile ilgili kanunlar ihtilâfında zamanaşımı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Seviğ, Ticarî Saha, s. 250, 254-256.

⁹² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin E. 1990/3552, K. 1990/4774, 15.06.1990 tarihli kararı için bkz. Eriş, s. 459 vd.

Kambiyo senetlerine ilişkin bir uyuşmazlık olması ve bu hususta özel hükümlerin bulunması nedeniyle MÖHUK m. 8; kapsamına girmemesi bakımından da TTK m. 820 ve 821 bu uyuşmazlık bakımından uygulanamaz. Kaldı ki, söz konusu uyuşmazlık çekten doğan borçlanmaların sonuçlarına ilişkin olmayıp, bir kambiyo senedine bağlı olarak talepte bulunulmasında zamanaşımı süresinin dolup dolmadığına ilişkindir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu türden zamanaşımı sürelerine uygulanacak hukuk, başvurma hakkının kullanılmasına ilişkin süreleri düzenleyen (ve TTK m. 818/ş bendinin göndermesiyle çekler açısından da uygulanması söz konusu olan) TTK m. 769'a göre tespit edilir. Nitekim, TTK m. 769, MÖHUK m. 8 hükmüne göre öncelikle uygulanması gereken, kambiyo senetlerine özgü bir kuraldır⁹³.

TTK m. 769 hükmünün kabul edilmesindeki amaç, başvurma haklarının kullanılmasına ilişkin süreleri, bütün müracaat borçluları bakımından, tek bir hukuka (senedin düzenlendiği yer hukukuna) tâbi tutmaktır⁹⁴. Özellikle birden fazla müracaat borçlusunun mevcut olduğu hallerde, hamilin her bir borçlu için hangi müracaat süresinden yararlanabileceğini hesaplamak zorunda kalmaması açısından bu şekilde birleştirici bir kuralın konulması isabetli olmuştur⁹⁵.

Eğer, böyle bir hüküm düzenlenmemiş olsaydı, çek açısından, TTK m. 821 hükmüne göre, çek üzerinde yer alan her imzaya karşılık gelen borçlanmanın tâbi olduğu hukukun uygulanması gerekecekti. Bu durumda her bir müracaat borçlusu için ayrı bir süre uygulanması söz konusu olacaktı. Bunun olası sonucu olarak da, senedi imzaladığı yer hukukuna dayanılarak süresi içinde kendisine müracaat olunan bir müracaat borçlusunun, kendinden önce gelenlere başvurabilme imkânının, bu şahısların senedi imzaladıkları yerde daha kısa müracaat sürelerinin uygulanması sebebiyle ortadan kalkması söz konusu olabilecekti⁹⁶.

---

⁹³ Domaniç, s. 455.

⁹⁴ Seviğ, Ticarî Saha, s. 249.

⁹⁵ Öztan, s. 948. Arminjon, söz konusu bu sürelerin, *LRA* kuralına tâbi tutulmasının daha elverişli olacağını savunmuştur (Seviğ, Ticarî Saha, s. 250).

⁹⁶ Öztan, s. 947-948.

SONUÇ

01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren yeni 6102 sayılı TTK'da yer alan kanunlar ihtilâfi kurallarında önemli değişiklikler yapılmamıştır, sadece dili sadeleştirilerek ve bazı yeni ifadeler kullanılarak eski hükümler aynen muhafaza edilmiştir. Eksikleri olmakla birlikte, yeknesaklaşmanın ön plânda olduğu kambiyo senetleri hukuku için yerinde bir hukuk siyasetinin izlendiği söylenebilir. Kambiyo senedi şahıslarının hukuk seçimi imkânının olmaması gibi eksikliklerin milli kanun koyucuların düzenlemeleriyle değil, uluslararası cihette *uniform* düzenlemelerle giderilmesi uygun bir çözüm arayışı olacaktır. Dolayısıyla, kambiyo senetleri hukukunun gerek maddî hukuk kısmında, gerek kanunlar ihtilâfi hukuku kısmında her iki büyük sistemi (Cenevre Konvansiyonları sistemi ile *Bills of Exchange Act*'i esas alan *Anglosakson* hukuk sistemi) de içerisine alacak yeni uluslararası düzenlemelerin yapılması bir zaruret olarak karşımızda durmaktadır.

Poliçe ve bonoda olduğu gibi, çekten doğan borçlara (esasa) uygulanacak hukuk için her bir borcun bağımsız olduğu esastan hareket edilmiştir. Nitekim, çekten doğan borçların hükümlerine uygulanacak hukuku tespit eden TTK m. 821'de bu borçlanmalardan her birinin imzalandıkları yer hukukuna tâbi olacağı hususu düzenlenmiştir. Çekte borçlanmaların bağımsızlığı esası, genel prensip olarak kabul edilmesine rağmen, pek çok borçlanma için uygulanacak hukuk olarak **ödeme yeri hukukunun** yetkili kılındığı görülmektedir. Çekte esasa uygulanacak hukuka ilişkin olarak pek çok konuda bağlama noktası olarak ödeme yeri hukukunun tercih edilmesinin nedeni, çekin, poliçe ve bonodan farklı olarak, kredi vasıtasından ziyade bir ödeme vasıtası olarak ön plâna çıkmasında yatmaktadır. Öte yandan çeke ilişkin uyuşmazlıkların pek çoğu çekin ödenmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır.

Çekten doğan yabancı unsurlu uyuşmazlıklara ilişkin Türkiye'de verilen yargı kararlarına bakıldığında, yabancılık unsurunun tayini, vasıflandırma gibi kanunlar ihtilâfi hukukunun genel problemleri ile ehliyet, şekil gibi çekin geçerlilik şartlarına uygulanacak hukuk konularında daha fazla yargı kararının verildiğini görmekteyiz. Esasa uygulanacak hukuka gelecek olursak: Genel ilke olan imza yeri hukukunun uygulanmasına (TTK m. 821) ilişkin konularda yargı kararlarına rastlamaktayız. İlginçtir ki, pek çok borçlanma için uygulanacak hukuk olarak, ödeme yeri hukuku yetkili kılınmasına rağmen, ödeme yeri hukukunun uygulanmasını gerektiren konulara ilişkin yargı kararlarının sayısı çok fazla değildir.

KAYNAKÇA*

- Arat, Tuğrul. (1970). *Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti*. Ankara.
- Arık, Fikret K. (1941). Muaddel İsviçre Borçlar Kanununda Ticaret Senetlerinden Doğan Kanun Çatışmaları. *Siyasi İlimler Mecmuası*, Yıl: 11, S. 125, s. 198-203.
- Aygün, Mesut. (2008). *Milletlerarası Özel Hukukta Kambiyo Senetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Berki, Osman Fazıl. (1971). *Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları*. B. 2, Ankara.
- Berki, Osman Fazıl. (1961). Kambiyo Senetlerinde Ehliyetten Doğan İhtilâflar. *BATİDER*, C. I, S. 2, s. 143-148 (“Ehliyet”).
- Briggs, Adrian. (2002). *The Conflict of Laws*. London: Oxford University Press.
- Çelikel, Aysel/Erdem, B. Bahadır. (2012). *Milletlerarası Özel Hukuk*. B. 11, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Devres, M. N. (1936). Ticarî Senetlerde Kanunlar İhtilâfı. *Adliye Ceridesi*, S. 13, s. 784-813.
- Doğan, Vahit. (2010). *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Domanıç, Hayri. (1990). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi C. IV: Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması*. İstanbul.
- Eriş, Gönen. (2004). *Açıklamalı, İçtihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku*. B. 5, Ankara.
- Ertekin, Erol/ Karataş, İzzet. (1996). *Uygulamada Ticari Senetler (Menfi Tespit ve İstirdat Davaları ile 3167 Sayılı Çek Yasası Hakkında Açıklama-Uygulama: Poliçe, Bono, Çek)*, B. 2, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Göğer, Erdoğan. (1975). *Devletler Hususî Hukuku (Kanunlar İhtilâfı)*. B. 3, Ankara.
- Hirsch, Ernst E. (1939). *Ticaret Hukuku Dersleri - C. III (Kıymetli Evrak)*, İstanbul.
- Kocaimamoğlu, Sururi. (1959). *Ticari Senetler Tatbikatı ve Banka Muameleleri*. Ankara.

---

* Metinde kullanılan kısaltmalar, ilgili eserlerin sonunda (parantez içerisinde) ayrıca belirtilmiştir.

- Kocasakal, Hatice Özdemir. (2001). *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.
- Nomer, Ergin. (2012). *Devletler Hususi Hukuku*. B. 19, İstanbul: Beta Yayınevi.
- North, P. M./ Fawcett, J. J. (2004). *Cheshire and North's Private International Law*. Thirteenth Edition, London: Oxford University Press.
- Özdemir, Hatice. (1999). Kambiyo Taahhütlerinin Şekil Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk. *Nihal Uluocak'a Armağan*, İstanbul, s. 261-276 ("Şekil").
- Özdemir, Hatice. (1993). *Kambiyo Senetlerine İlişkin Kanunlar İhtilâfi Kuralları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Kanunlar İhtilâfi).
- Öztan, Fırat. (1997). *Kıymetli Evrak Hukuku*. B. 2, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztan, Fırat. (1975). Kambiyo Senetlerine Benzeyen Senetler. *M. Koloğlu Armağanı*. Ankara, s. 547-566.
- Rabel, Ernst. (1958). *The Conflict of Laws A Comparative Study Volume 4: Property, Bills and Notes, Inheritance, Trusts, Application of Foreign Law, Intertemporal Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Law School Press.
- Seviğ, Muammer Raşit/ Seviğ, Vedat Raşit. (1992). *Devletler Hususî Hukuku*, B. 3, İstanbul.
- Seviğ, Vedat Raşit. (1957). *Ticarî Sahadaki Kanunlar İhtilâfi*, İstanbul (Ticari Saha).
- Tekinalp, Gülören. (2009). *Milletlerarası Özel Hukuk (Bağlama Kuralları)*. B. 10, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009.
- Tekinalp, Ünal. (1999-2000). İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri, *MHB*, Yıl: 19-20, S. 1-2 (Aysel Çelikel'e Armağan), s. 923-932.
- Tiryakioğlu, Bilgin. (1996). *Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Âkitlerine Uygulanacak Hukuk*. Ankara.
- Tiryakioğlu, Bilgin/Aygün, Mesut/ Küçük, Esin. (2010). *Türk Uluslararası Özel Hukuk Mevzuatı*. B. 5, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Yılmaz, İlhan. (2001). Türk Hukukunda Yabancılık Unsuru Bakımından Çek. *Turhan Tûfan Yüce'ye Armağan*. İzmir, s. 269-295.